

**A RÉSZMUNKÁIDŐS ÁRUTERMELŐ
KISGAZDASÁGOK FONTOSABB
ÁGAZATAINAK KÖLTSÉG- ÉS
JÖVEDELEMHELYZETE
A NYOLCVANAS ÉVEK VÉGÉTŐL 2000-IG**

**Budapest
2001**

Kiadja:
az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet

Főigazgató:
Kapronczai István

Szerkesztőbizottság:
Alvincz József, Dorgai László, Harza Lajos, Kamarásné Hegedűs Nóra (titkár),
Kartali János, Kapronczai István, Kovács Gábor, Popp József, Potori Norbert,

Készült:
az Informatikai Igazgatóság
Költség- és Árelemzési Osztályán

Szerző:
Béládi Katalin

Közreműködött:
Balogh Jánosné
Palotayné Szalontai Éva

Opponensek:
Alvincz József
Varga Gyula

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	5
1. Adatbázis és módszer	7
1.1. Adatbázis	7
1.2. Módszer	9
2. Az árutermelő kisgazdaságok főbb termékeinek költség-, hozam- és jövedelemviszonyai	13
2.1. A termelési költségek és a hozamok alakulása	15
2.2. Az árbevétel, a jövedelem és a jövedelmezőség alakulása	24
3. Információink és tapasztalataink a kistermelés néhány aktuális kérdéséről	49
Táblázatok jegyzéke	56
Ábrák jegyzéke	57
Mellékletek	59
Mellékletek jegyzéke	60

Bevezetés

Intézetünk már évtizedek óta foglalkozik a mezőgazdasági kistermelők legfontosabb tevékenységeinek ökonómiai vizsgálatával, mivel a nagy élőmunka igényű, illetve egyedi gondozást igénylő ágazatokban egyre nagyobb szerephez jutottak a kisméretű gazdaságok.

Természetesen, ennek a jellemzően családi keretek között folytatott, de elsősorban a korábbi nagyüzemek által koordinált (háztáji-kisegítő) termelési formának a jellege, valamint a kistermelők társadalmi szerepvállalása a nemzetgazdaságban végbement folyamatokkal párhuzamosan változott.

A mezőgazdasági termelésben 1990. után a magántulajdon meghatározóvá vált. A kárpótlás, a privatizáció, illetve az ezekkel szorosan összefüggő változások nyomán a meglévő kisgazdaságok nagymértékben differenciálódtak. Míg egy részük lehetőségeik birtokában a professzionális vállalkozás irányába mozdult el, addig sokan az önellátás szintjére szorították vissza termelésüket. Jelentős részük azonban továbbra is megmaradt a részmunkaidőben végzett áruterelés mellett.

Az elmúlt évtized során a mezőgazdaságban végbement folyamatokkal összefüggésben, értelemszerűen a termelők integrációs kapcsolatai is nagymértékben megváltoztak. Sok megszűnt, újak is alakultak, de a korábbiaknál lényegesen kevesebb – formájában ugyan megváltozott, de funkciójában változatlan – együttműködés viszi tovább azokat a tapasztalatokat és értékeket, amelyek a termelés és az értékesítés szervezése során felhalmozódtak.

E termelői kör tevékenységének bemutatását egyrészt azért tartjuk szükségesnek, mert bár egyéenként viszonylag kis mennyiségeket állítanak elő, nagy számuk miatt az általuk kibocsátott termékek jelentősen befolyásolhatják egy-egy mezőgazdasági ágazatban a keresleti-kínálati viszonyok alakulását.

Európai Uniós csatlakozásunk közeledtével pedig különösen fontos, hogy a legszélesebb körben rendelkezünk információkkal a különböző ágazatok „ráfordítás-hozam”, illetve „költség-ár” színvonaláról, mert ezek szükségesek ahhoz, hogy lássuk, hol állnak ágazataink a nemzetközi megmértetésben.

Tanulmányunkban a részmunkaidős kisgazdaságok meghatározó ágazatainak 2000. évi költség-, hozam-, ár- és jövedelemhelyzetének bemutatása mellett visszatekintünk azokra a tendenciákra, amelyek az elmúlt több mint egy évtizedben befolyással voltak a részmunkaidős termelésre, illetve néhány, e termelői csoport jövőjét is érintő kérdésre kívánjuk felhívni a figyelmet.

Végezetül köszönetünket fejezzük ki mindazoknak, akik az adatgyűjtésben való önkéntes részvételükkel segítettek, illetve lehetővé tették e tanulmány elkészítését.

1. Adatbázis és módszer

A részmunkaidős kisgazdaságok termelése szempontjából meghatározó növénytermelési és állattenyésztési ágazatok jövedelemtermelő képességének ismertetése előtt szükségesnek tartjuk röviden bemutatni az elemzés alapját képező adatbázisunkat, valamint összefoglalni az ágazati költség- és jövedelemszámítás néhány módszertani sajátosságát és a kiadványban szereplő fontosabb mutatók tartalmát, kiszámítási módját.

Intézetünkben a különböző mezőgazdasági ágazatok ökonómiai megfigyelésének több évtizedes hagyománya van. A létrehozott információs rendszerek – az adott időszak lehetőségein belül – folyamatosan igyekeztek megfelelni az elvárásoknak, választ adni a szakmai, döntéshozói igényekre, kérdésekre. E gondolatok szellemében került kialakításra az az adatbázis is, amely a kisüzemi termelést jellemző (a nagy kézi munka ráfordítást, egyedi gondozást igénylő) ágazatok vizsgálatára irányult. Önálló alrendszer kiépítését a nagy és kisüzemi termelés közötti alapvető különbségek indokolták, hiszen a termelés módjától az adatgyűjtési lehetőségekig az üzemformák között igen sok eltérés volt, és részben napjainkban is van. Az alrendszerek adatigényei azonban úgy kerültek összeállításra, hogy az azokból származó eredmények lehetőséget biztosítsanak az összehasonlításra. (Az önálló főfoglalkozású egyéni mezőgazdasági vállalkozók és a társas vállalkozások hasonló adatai Intézetünk más kiadványaiban kerülnek publikálásra.)

A jelenlegi kisüzemi alrendszer 1988-ban került kialakításra, amelyet 1991-ben a megváltozott információs igények és követelmények figyelembevételével egy PHARE-program keretében továbbfejlesztettünk.

1.1. Adatbázis

A részmunkaidős árutermelő kisgazdaságok főbb növényi és állati termékeinek költség- és jövedelemhelyzetét vizsgáló adatgyűjtési rendszer főbb ismérveit a következőkben foglalhatjuk össze:

- A megfigyelésbe kizárólag az árutermelésre vállalkozó részmunkaidős termelőket vontuk be (a „csupán” önellátásra berendezkedett, illetve a feleslegeiket értékesítő termelők adatai nem részei a rendszernek).
- Az információgyűjtés a hazai naptári éves elszámolási gyakorlatnak megfelelően évi egyszeri.
- Adatgyűjtésünkkel különböző típusú termelői közösségeket (integrált keretek között termelőket) céloztunk meg. Az integráció fogalmát tágan értelmeztük, beleértve az egyszerű szerződéses termeltetői kapcsolatoktól a tömbösített termelésen át a kertbarát és gazdakörökig, illetve a termelők önszerveződésével alakult csoportokig a legkülönbözőbb formákat. Mivel az

adatgyűjtésbe vont termelők döntően egy-egy termék árutermelésére szakosodtak, ezért végeredményben megfigyelésünk az integrált ágazatok költség- és jövedelemhelyzetére terjed ki.

- Évente, országosan mintegy 170-200, megyénként átlagosan 8-12 termelői közösség tevékenységének megfigyelésére van lehetőségünk.
- Az adatszolgáltatás önkéntes, a munkát megbízottaink igen szerény díjazás ellenében végzik.
- Megyénként megbízunk egy-egy felelőst, aki szervezi, irányítja és ellenőrzi az adatgyűjtő munkát. Feladatuk ezen kívül minden esztendőben egy néhányoldalas elemző anyag összeállítása, amelyben a megye kistermelésének éves eredményeit, problémáit ismertetik.
- Az adatgyűjtést az ún. körzeti megbízottak végzik, akik általában az integrációba bekapcsolódó mezőgazdasági értelmiségiek, illetve olyan személyek, akik az adott tevékenységet és a termelőket is jól ismerik. Feladatuk, hogy egész éven át figyelemmel kísérjék a kistermelői kört jól jellemző – a kistermelők létszámától függően 5-10 – kisgazdaság természetes ráfordításait, költség-, hozam-, jövedelemadatait, és a megfigyelt év befejeztével ezen és egyéb információik alapján összeállítsák az egész kistermelői körre vonatkozó adatlapokat.
- Az előzőek értelmében az Intézetünkhöz feldolgozásra beérkező adatgyűjtő tömbök már, mint integrált egységre vonatkozó átlagok értelmezhetőek (egy-egy tömb átlagosan 30-40 termelő adatait jellemzi). Az alkalmazott adatgyűjtési és feldolgozási rendszer végeredményben évente több ezer kisgazdaság megfigyelését teszi lehetővé, ami az összes kisgazdaság mintegy másfél százaléka.

Mivel vizsgálataink célja a kistermelők érdekeltségi viszonyainak feltárása, ezért az egyéni termelésben meghatározó, az országos mezőgazdasági termelésben legjelentősebb volument képviselő ágazatokat – kezdetben 9 növényi és 6 állattartó, majd 1995-től további 4 növényi – vontuk be a megfigyelésbe. (1. táblázat) Törekedtünk továbbá arra is, hogy a vizsgált kistermelői kör részesedése az ágazatok döntő többségénél meghaladja az adott termék várható országos kisgazdasági termeléséből a 1-5 százalékot.

1. táblázat

**A termelői közösségek és a kisgazdaságok száma a megfigyelt ágazatokban,
2000-ben**

Megnevezés	A megfigyelt termelői csoportok száma	A kisgazdaságok száma	Egy termelői csoportba tartozó kisgazdaságok átlagos száma
Burgonya	18	380	21
Szabadszőlő paradicsom	8	103	13
Hajtatott paradicsom	5	143	29
Szabadszőlő zöldpaprika	9	203	23
Hajtatott zöldpaprika	5	223	45
Fűszerpaprika	7	361	52
Vöröshagyma	8	37	5
Uborka	5	82	16
Alma	11	255	23
Őszibarack	6	178	30
Málna	6	1478	246
Borszőlő	15	742	49
Dohány	4	178	45
Tehéntej	12	115	10
Vágómarha	8	330	41
Vágósertés	20	656	33
Étkezési tyúktojás	7	46	7
Húscsirke	8	45	6
Húsnyúl	8	545	68
Összesen	170	6100	36

Fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra is, hogy mind az input, mind az output információk kizárólag a megfigyelt ágazatra és az adott integrációkra összpontosulnak. (Csak a megfigyelésbe vont mezőgazdasági termék előállításával szorosan összefüggésben lévő adatok kerülnek a vizsgálatokba, és a termelői kört alkotó gazdálkodókról is csak az adott termék termelésével kapcsolatosan rendelkezünk információkkal.)

1.2. Módszer

Az adatok egységes értelmezése érdekében lényegesnek tartjuk röviden ismertetni a kistermelés költség- és jövedelemszámításának néhány módszertani sajátosságát, valamint a tanulmányban szereplő fontosabb mutatók tartalmát és kiszámítási módját.

Termelési költség (Ft/ha, Ft/db állat): a melléktermék értékével csökkentett közvetlen költségek, valamint a főágazati- és gazdasági általános költségek együttes összege.

A termelési költségek számbavétele a következők szerint történik:

- A saját termelésből származó anyagokat (pl. szaporítóanyag, takarmányok) az előállítási költség alapján kalkulált, de a helyi piaci árnál alacsonyabb áron értékeltük.
- A termelésben felhasznált ráfordítások közül a vásárolt anyagokat a tényleges beszerzési áron számoltuk el.
- A tenyészállatok értékkülönbözését a tenyésztésbe állított, illetve az onnan kikerülő állatok vásárlási és értékesítési árkülönbözetéből kiindulva számítottuk.
- **A termelési költségek között a felhasznált saját munkaóra költségeit nem szerepeltettük.**
- A termelésben felhasznált vásárolt anyagokhoz hasonlóan az idegen munkaráfordításokat is azok tényleges bekerülési árán, illetve díjtételeivel számoltuk el. Az idegen munka költsége mind a kézi, mind a gépi munka felhasználás értékét tartalmazza.
- Az állóeszközök amortizációját a tényleges felhasználódás figyelembevételével számított leírási kulcsok felhasználásával kalkuláltuk és kiemelten, önálló költségtételként számoltuk el.
- A megfigyelt gazdaságok termelési szerkezete igen egyszerű (hiszen jellemzően egy-két termék előállításával foglalkoznak), ebből adódóan a viszonylag csekély összegű rezsiköltségekkel gyakorlatilag a termelők nem is foglalkoznak. Ennek áthidalására, vagyis a valóságban azért felmerülő rezsiköltségek fedezeteként a közvetlen költségekből kiindulva 5 százalékos üzemi és 3 százalékos gazdasági általános költséget kalkuláltunk.

Főtermék önköltsége (Ft/t, Ft/l, kg, db.): a saját munkaráfordítás díját nem tartalmazó termelési költség és a hozam hányadosa.

Főtermék területegységre (állatra) jutó árbevétele (Ft/ha, Ft/db állat): az alapáron kívül tartalmazza mindazokat az árbevételt módosító tételeket is – prémiumot, különféle felárakat –, amelyek az értékesítéshez kapcsolódnak.

Értékesítési átlagár (Ft/t, Ft/l, kg, db): a főtermék területegységre (állatra) jutó árbevételének és a területegységre (állatra) jutó értékesített főtermék mennyiségének a hányadosa.

Termelési érték (Ft/ha, Ft/db állat): az értékesítési átlagár és a területegységre, illetve az egy db állatra jutó összes hozam szorzata.

Bruttó jövedelem (Ft/ha, Ft/db állat, Ft/kg): a termelési érték és a saját munka díját nem tartalmazó termelési költség különbözete. **A megtermelt bruttó jövedelem** kiszámítása során tehát **feltételeztük** az összes termés értékesítését, vagyis a kistermelés vizsgált ágazatainak jövedelemhelyzetét a **teljes termelés figyelembevételével mutatjuk be**. Megítélésünk szerint ez a mutató alkalmasabb az ágazatok valós gazdasági helyzetének megítélésére, mint a tényleges árbevétel alapján számított **realizált bruttó jövedelem**, amelynek nagysága döntően attól függ, hogy **milyen az ágazatokon belül az értékesítés aránya**.

2. Az árutermelő kisgazdaságok főbb termékeinek költség-, hozam- és jövedelemviszonyai

A részmunkaidős árutermelő kisgazdaságok kialakulásának, működésének körülményei, valamint mezőgazdaságunk termelésében betöltött szerepe közismert. A vidéki családok jövedelem-kiegészítésében, az önellátásuk biztosítása mellett végzett árutermelő tevékenység igen fontos szerepet játszott. A rendszerváltás, illetve a vele járó átalakulási folyamat ugyan jelentősen megváltoztatta e termelői kör struktúráját, mégis a családok megélhetésének biztosításában, a nem főfoglalkozásban, de az értékesítés szándékával végzett termelés még napjainkban is meghatározó.

E termelőknek igen szoros kötődéseik voltak, illetve vannak a tevékenységeiket koordináló szervezetekkel (szövetkezetek, felvásárlók, feldolgozók, stb.), így e kapcsolatokon keresztül a mezőgazdaságban lezajlott folyamatok hatványozottan – közvetve és közvetlenül is – érintették őket. E kérdésekkel az elmúlt évek során Intézetünk több tanulmánya is részletesen foglalkozott. Ezért itt, most csak röviden foglaljuk össze azokat a legfontosabb tényezőket, amelyek a nyolcvanas évek végétől napjainkig befolyásolták a kistermelők érdekeltségi viszonyait.

- Elsőként kell megemlíteni, hogy a kistermelők tevékenységeinek koordinálásában nem csak a társadalmi-gazdasági átalakulás miatt következtek be változások. Tapasztalataink szerint már a nyolcvanas évek végén megfigyelhető volt az integrátorok és a termelők között kialakult kapcsolatok átrendeződése. Az egész agrárágazatot érintő kedvezőtlen hatások miatt csökkent a termelésszervezők érdekeltsége egyes tevékenységek integrálásában.
- A kilencvenes évek elejének azonban nem az integrációs kapcsolatok milyensége jelentette a leghangsúlyosabb kérdését, hiszen átalakulóban lévő mezőgazdaságunk nehezen birkózott meg a számtalan, egymással azonos időben zajló, többnyire negatív folyamattal. A keleti exportpiacok összeomlása mellett a belső fogyasztás is nagymértékben visszaesett, a nyugati piacokon való előrelépés pedig csak szerény mértékben fedezte e veszteségeket.
- Az évtized során lezajlott folyamatok alapjaiban változtatták meg a kistermelők helyzetét. A számtalan bizonytalansági tényező hatására, mind a kistermelők által előállított termékek mennyisége, mind a termelők száma jelentősen csökkent. A volumen csökkenések azonban esetenként nem a keresleti- kínálati viszonyokkal összefüggésben történtek. Így például, egyes ágazatokban a termelés csökkenése már az export árualapokat veszélyeztette, míg másoknál túlkínálat jelentkezett. Mindezek mellett az értékesítési nehézségeket minőségi gondok is szaporították, ami a külpiacokon rontotta a versenyképességünket.

- Az évtized közepén, a külső és belső egyensúlyromlás megfékezése érdekében hozott, valamint a belső fogyasztás visszafogását célzó intézkedések (a forint folyamatos leértékelése, a vámpótlék bevezetése, stb.) és az ezek következményeként felgyorsult infláció ránehezedett a gazdaságra. Ezzel párhuzamosan pedig a korábbiakat meghaladó mértékben romlott a lakosság széles körének anyagi helyzete, ami az említett hazai lakossági élelmiszerfogyasztás csökkenésében jelentősen közrejátszott.
- A termelés-visszaesésekben a pénzügyi nehézségekkel és a szerkezeti változások bizonytalanságaival összefüggő, alacsonyra süllyedt technikai színvonal is szerepet játszott, aminek kedvezőtlen hatásai még az évtized végének terméseredményeiben is tetten érhetők.
- A termelési feltételeket alakító tényezők közül a vizsgált időszakban nemcsak a közgazdasági, de a természeti feltételek sem alakultak kedvezően. Az időjárás kedvezőtlen hatásain túl számos terméknel a legkülönbözőbb kártevők, illetve kórokozók is súlyos károkat okoztak. Ezek közül néhány a közelmúltban jelent meg, szinte ismeretlenül, míg másoknál a veszteségek az optimális termelési feltételek betartása mellett megelőzhetőek, vagy enyhíthetőek lehettek volna.
- A részmunkaidős kisgazdaságok érdekeltségi viszonyaira az eddig leírtakon túl – döntően, az egyéb jövedelemszerzési lehetőségek hiányában – a kevésbé gazdaságos termelés felvállalása, továbbá a termésmentési technikák és a tárolási lehetőségek hiánya is kedvezőtlen hatást gyakorolt.
- A 2000. év ismét komoly kihívások elé állította az agrárgazdaságot. Ennek következtében – a KSH¹ előzetes adatai szerint – a mezőgazdaság kibocsátása – 1999. évi áron – 6 százalékkal alacsonyabb volt az előző évinél. A növénytermesztés és a kertészet termelése 12 százalékkal csökkent (a kertészeti termékek volumene 13, a burgonyáé 48 százalékkal), míg az állattenyésztésé 1 százalékkal növekedett az előző évhez képest. A szélsőséges időjárás több növényi kultúránál jelentős hozamkieséseket okozott. Az állatállományon belül a sertés és a szarvasmarha létszám ismét csökkent, míg a juh- és baromfiállomány nőtt.
- A mezőgazdasági termékek felvásárlása 7,5 százalékkal maradt el 1999-hez képest. A mezőgazdasági termelői árszínvonal viszont 22,5 százalékkal haladta meg az 1999. évi szintet, miközben a termeléshez felhasznált ipari anyagok árszínvonalának növekedése 16,6 százalékos volt. Az agrárrolló tehát 2000-ben, öt év óta először, kismértékben zárult.

Az általánosságban érvényre jutó tendenciák ellenére a különböző ágazatok költség-jövedelem viszonyaiban komoly differenciák tapasztalhatók, hiszen a vázolt folyamatok nem azonos mértékben, illetve súllyal hatottak egy-egy termék előállítására.

¹ Mezőgazdasági termelés 2000; KSH Budapest, 2001

Az általunk megfigyelt részmunkaidős kisgazdaságok eredményeinek taglalása előtt meg kell említenünk azt is, hogy e gazdaságok eredményei, ha nem is kiemelkedő mértékben, de érzékelhetően kedvezőbbek az országos átlagnál (és a szakmában tapasztaltaknál), ami elsősorban e termelőknek az átlagnál viszonylag magasabb szervezettségéből következik.

2.1. A termelési költségek és a hozamok alakulása

A részmunkaidős kisgazdaságok termelési költségeinek vizsgálatával kapcsolatban vissza kell utalnunk a nyolcvanas évek végétől uralkodó vált „pénztelenségre” és a termelési színvonal említett süllyedésére. A megfigyelt időszak kezdetén ennek hatásai még az ésszerű takarékosági szempontok előtérbe kerülését jelentették. A tökehiány következtében szinte valamennyi ágazatban megtorpant a műszaki fejlesztés, sőt az egyre avuló technikai feltételek mellé a kilencvenes évek elején már egy példátlan mértékű ráfordítás-visszafogás is társult. A mélypont az 1993. évben volt, amikor is a költség-felhasználás mérséklése szinte már a termelés fenntarthatóságának határáig jutott el.

Ez utóbbi folyamat az évtized közepére enyhült ugyan, de egy-egy ágazat esetében a későbbiek során – szoros összefüggésben az ágazatok aktuális piaci helyzetével – is mutatkoztak visszaesések és az ágazatok többségében napjainkra sem állt még helyre a ráfordítások optimális színvonala. A gyakran tapasztalt kényszer megoldások alkalmazásában a forgóeszközhiány mellett láthatóan a megtérülés egyre nagyobb kockázata is szerepet játszott.

Már e kedvezőtlen folyamatok beindulásának kezdetén is említettük, hogy ezek nem csak az adott év termelési eredményire fejtik ki negatív hatásukat, az ágazatok jövőbeni terméseredményeit is veszélyeztethetik. Sajnálatos módon az évtized végére már a termőföld és az ültetvények kultúrállapotának romlása, illetve az állatok tenyésztékének hanyatlása is megmutatkozott az elvárhatónál alacsonyabb eredményekben.

A kistermelői körben különösen a kilencvenes évtized elején alakult ki kritikus helyzet, mert az addig jellemzően integrált termelésben résztvevőknek a termék-előállításához felhasznált anyagok áremelkedése mellett, az integrátori szolgáltatások piacosodott áraival és az előfinanszírozások elmaradásával is számolniuk kellett. (A térítésmentes, illetve önköltséges elszámolású integrátori szolgáltatások gyakorlatilag az évtized első harmadában megszűntek.)

Az előbbiekkal ellentétben az agrárágazatot összességében jelentősen érintő általános költségterhek azonban, mint például a kamatkidadások, földbérleti díjak ezt a réteget alig, vagy egyáltalán nem érintették. Mindez főleg a kamatok tekintetében igaz, hiszen a hazai banki hitelezésnek e termelői kör a legkevésbé alanya. Egyrészt a rendkívül szigorú feltételeknek nem tudnak megfelelni, másrészt pedig e réteg hagyományosan távol tartja magát a kölcsönfelvételektől.

Láthatóan a kistermelők azon lehetőségei, amelyeken belül hatással lehettek költségfelhasználásuk mértékére, egyre szűkültek az évtized során és a vázolt ráfordítás-visszafogások ellenére sem tudták a területegységre jutó költségeik növekedését megfékezni.

A különböző növénytermelési ágazatok költségalakulását vizsgálva, összességében megállapítható, hogy – folyó áron számolva – az egy hektárra jutó termelési költségek megötszöröződtek a megfigyelt időszakban, sőt néhány termék esetében a változás még ennél is nagyobb volt.

A költségnövekedés üteme a vizsgált időszakon belül eltérően alakult, 1995-ig fokozódott, majd 1996-1997-től a növekedés üteme az infláció alakulásával szoros összefüggésben mérséklődött.

A 2000-es évben a megfigyelt ágazatok termelési költségei szintén különbözőképpen alakultak, de az 1998-1999-hez hasonlóan alakulásukban ismét érvényre jutottak az évtized elejétől már ismert ráfordítás mérséklések. A legjelentősebb változás a dohánynál (66%) és a fűszerpaprikánál (36%) figyelhető meg, míg az ágazatok többségében átlagosan 12-25 százalékkal emelkedtek a költségek.

Szerényebb mértékű növekedés tapasztalható a burgonyánál (5%) és az uborkánál (4%), míg a szabadföldi és a hajtattott paradicsomnál, valamint a málnánál csökkentek a költségek.

A költségszerkezetet vizsgálva elmondható, hogy e téren a legjelentősebb változások már a évtized elején bekövetkeztek, így a későbbiek során az egyes költségnemek arányai között érdemi elmozdulást nem tapasztaltunk.

Az eredményes termelés egyik alapkérdése, hogy a gazdálkodók által eszközölt ráfordítások megtérülnek-e, és ha igen, milyen mértékben az elért bevételben. Ezzel összefüggésben szükséges megemlíteni, hogy a növénytermelési ágazatoknál a termelés kitérségéből adódóan, a gazdasági feltételektől és a fajok biológiai potenciáljától függetlenül a környezeti tényezőknek komoly, eredményt befolyásoló szerepük van. Ezek a természeti-időjárás hatások a kilencvenes évek során minden addiginál erősebben jelentkeztek és egy-egy ágazat terméshozamainak hullámzásában meg is mutatkoztak. Ezek a kedvezőtlen klimatikus és csapadékviszonyok jellemzően, évente hol több, hol kevesebb növényi kultúrában jelentős hozamkieséseket okoztak.

Természetesen a megfigyelési időszakra jellemző alacsony ráfordítási színvonal is nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a különböző növények kevésbé tudtak ellenállni a szélsőséges természeti és időjárás hatásoknak.

Mindezek figyelembe vételével megállapítható, hogy a kilencvenes években, a megfigyelt növényeknél a termésátlagok elmaradtak az elvárható szinttől. A gazdák gyakorlatilag nem tudták megismételni a nyolcvanas évek végén elért terméseredményeket. (2. táblázat)

2. táblázat

A fontosabb növényi termékek termésátlagának alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban

M.e.: t/ha

Megnevezés	Termésátlag						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Burgonya	23,65	24,49	19,51	18,15	16,65	14,62	15,78
Szabadszőlő paradicsom	34,55	32,77	26,53	28,14	21,63	21,56	25,96
Hajtatott paradicsom	78,63	74,91	93,41	88,76	99,18	103,06	75,70
Szabadszőlő zöldpaprika	18,26	9,56	9,54	11,17	10,11	11,33	14,62
Hajtatott zöldpaprika	64,25	61,13	66,04	62,54	65,24	71,09	67,56
Fűszerpaprika	10,04	7,46	11,52	9,75	9,48	8,23	11,32
Vöröshagyma	–	–	–	–	–	–	–
Uborka	–	–	–	–	–	–	–
Alma	24,95	17,16	14,29	15,44	15,82	18,83	14,26
Őszibarack	3,96	11,39	10,19	10,38	9,16	7,79	5,92
Málna	–	–	–	–	–	–	–
Borszőlő	9,77	6,31	8,42	6,23	7,73	7,10	8,20
Dohány	–	–	–	–	–	–	–
Megnevezés	Termésátlag						Index 1999 = 100 %
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Burgonya	18,07	19,84	19,72	22,13	22,49	19,37	86,12
Szabadszőlő paradicsom	28,90	31,13	22,25	24,05	29,25	28,76	98,32
Hajtatott paradicsom	92,52	85,91	76,09	83,72	85,81	88,57	103,22
Szabadszőlő zöldpaprika	11,28	15,39	13,41	12,35	11,84	11,62	98,14
Hajtatott zöldpaprika	55,46	57,88	76,57	91,22	92,60	94,02	101,53
Fűszerpaprika	7,81	10,89	9,97	11,41	7,12	11,17	156,88
Vöröshagyma	20,98	26,02	25,61	24,81	21,91	21,65	98,81
Uborka	25,13	20,89	22,48	22,25	26,54	25,74	96,98
Alma	13,34	19,24	20,78	22,28	22,15	24,38	110,07
Őszibarack	7,15	10,80	7,95	10,03	8,46	11,07	130,85
Málna	4,07	–	4,00	5,75	4,84	3,06	98,30
Borszőlő	7,81	9,11	8,79	8,66	7,71	9,08	117,77
Dohány	–	1,68	1,75	1,64	1,42	1,95	137,32

Mindezek mellett említést érdemel, hogy a bemutatott időszak alatt valamennyi növénynél igen erős volt a hozamingadozás mértéke. Mindössze a két hajtatott ágazatnál tapasztaltunk ettől eltérő tendenciát, ezeknél ugyanis hullámzásokkal kísérve, de összességében egy enyhe növekedés történt. Külön ki

kell emelni a fűszerpaprikát, ahol is a 2000. évi hozamok meghaladták a bázis év értékét. E tendenciákat azért tartjuk szükségesnek külön is hangsúlyozni, mert a kertészeti ágazatok szempontjából egyértelműen kedvezőnek ítélt 1996-os évben sem sikerült a nyolcvanas évek végének eredményeit felülmúlnia a termelőknek. Vagyis, a ráfordítás-visszafogások káros hatásai részben itt is tetten érhetőek.

A hajtattott ágazatoknál a viszonylag kiegyenlített eredményekben az is szerepet játszott, hogy ezeknél a külső környezeti hatások determináló jellege kevésbé juthatott érvényre. Legmarkánsabban az ültetvényeknél jelentkeztek a hozam visszaesések, de ebben a kedvezőtlen természeti feltételeket messze meghaladóan a termelői bizonytalanság játszott közre, mert az elhúzódo tulajdonrendezések miatt a termelők évekig csak az elengedhetetlenül szükséges ráfordításokat eszközölték. Ez viszont azzal járt, hogy az egymást követő évek értékei között 25-30 százalékos különbségek is kialakultak.

A terméseredmények alakulásának azért is van nagy jelentősége, mert a hazai hozamok – főleg a kertészeti ágazatokban – a nemzetközi összehasonlításban igen alacsonyok, de legfeljebb közepesek.

Az ágazati költségelemzések sarkalatos pontja, illetve a gazdálkodás színvonalának megítéléséhez elengedhetetlenül szükséges egy-egy termék esetében a ráfordítások és hozamok viszonyának ismerete. Sem a területegységre jutó költségek, sem a fajlagos hozamok önmagukban nem elégségesek a tisztánlátáshoz, hiszen a területegységre jutó költségnövekedések nem tekinthetők kedvezőtlennek, ha azok egyébként megtérülnek a bevételben.

A növénytermelési ágazatok termelési költségeinek és hozamainak együttes alakulását vizsgálva nagyon összetett képet kapunk. A termeléshez felhasznált anyagok és az igénybe vett szolgáltatások árainak folyamatos emelkedése és a romló termésátlagok következtében, valamennyi bemutatott növény önköltsége emelkedett, méghozzá számottevően az elmúlt tizenhárom év alatt.

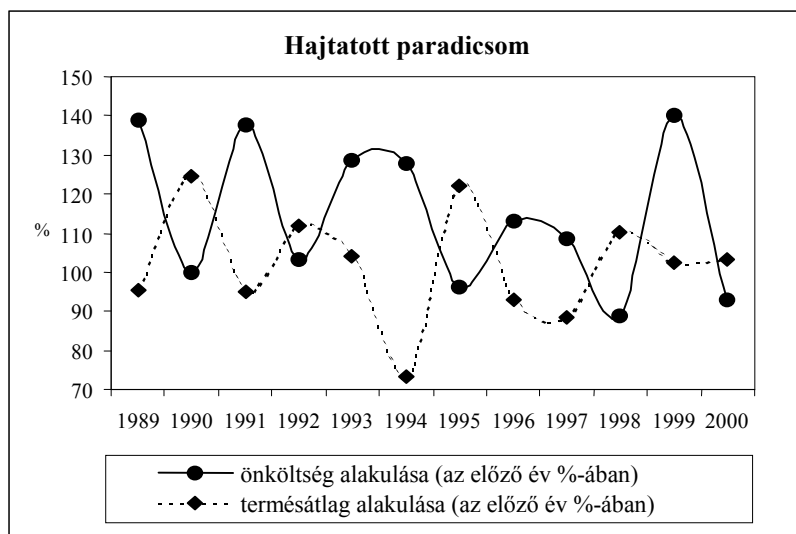
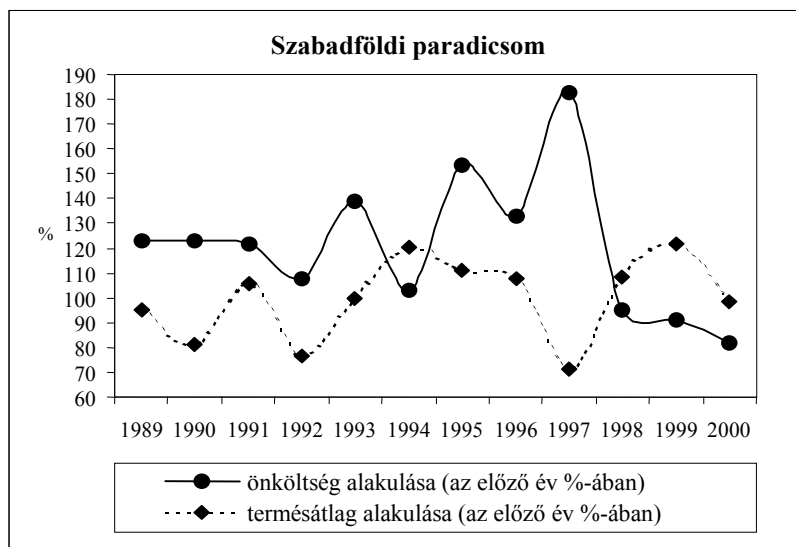
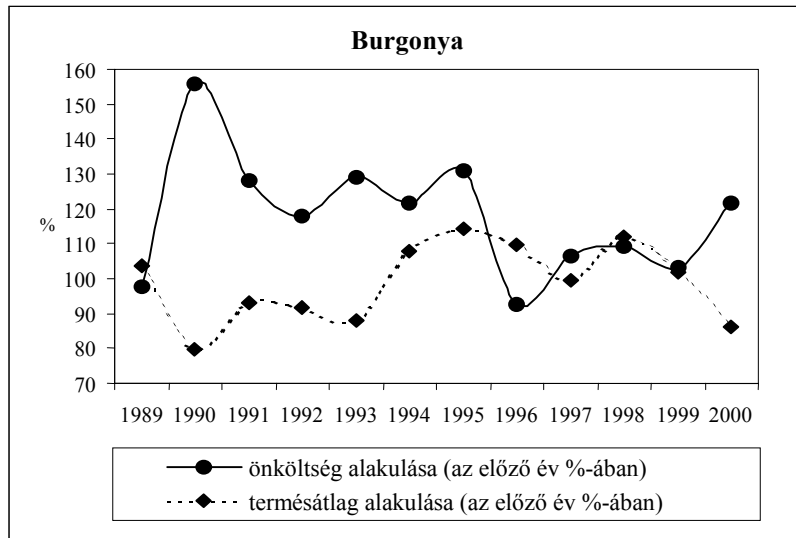
A fajlagos hozamok és költségek alakulását hat szántóföldi- és három gyümölcságazatnál grafikusán is szemléltetjük (1-3. ábra). Az ábrák jól mutatják a termékegységre jutó költségek kedvezőtlen alakulását, illetve azt, hogy a kiegyensúlyozatlan keresleti-kínálati viszonyok és a szélsőséges természeti és környezeti hatások mellett az esetenként már a klasszikus ráfordítás-hozam összefüggések nem jutottak, illetve nem juthattak minden esetben érvényre.

Az 1988-2000 közötti időszakban a fajlagos költségek gyakorlatilag hatnyolcszorosukra nőttek. (Az ágazatonkénti eltérések döntően azok eltérő ráfordítás-struktúrájából, illetve az input árváltozásaiból adódnak.)

A nagyfokú hozamingadozások azt eredményezték, hogy az önköltségek is számottevően változtak mind az egyes évek, mind az egyes ágazatok között (3. táblázat).

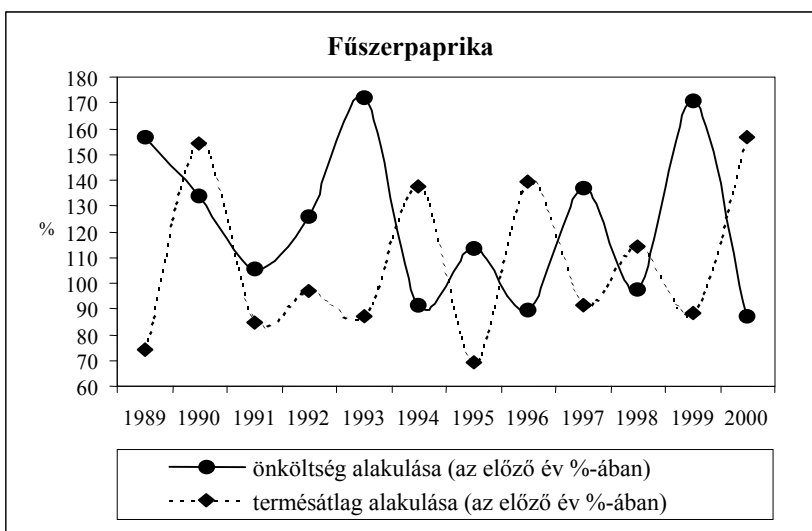
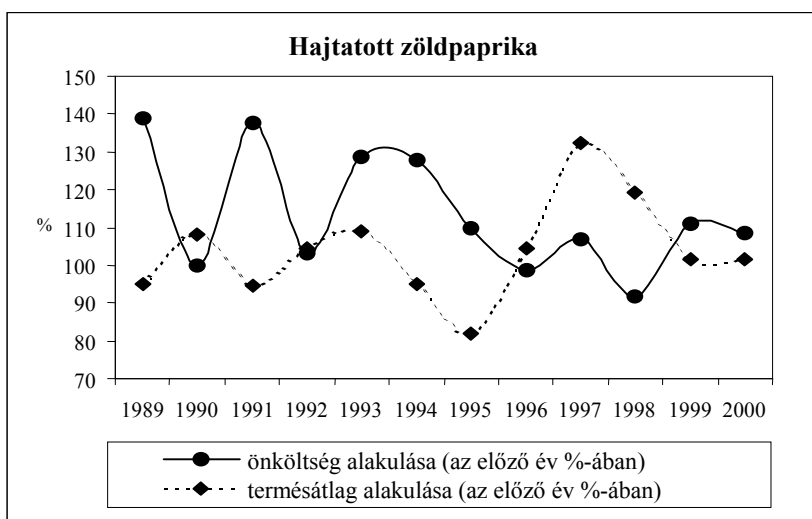
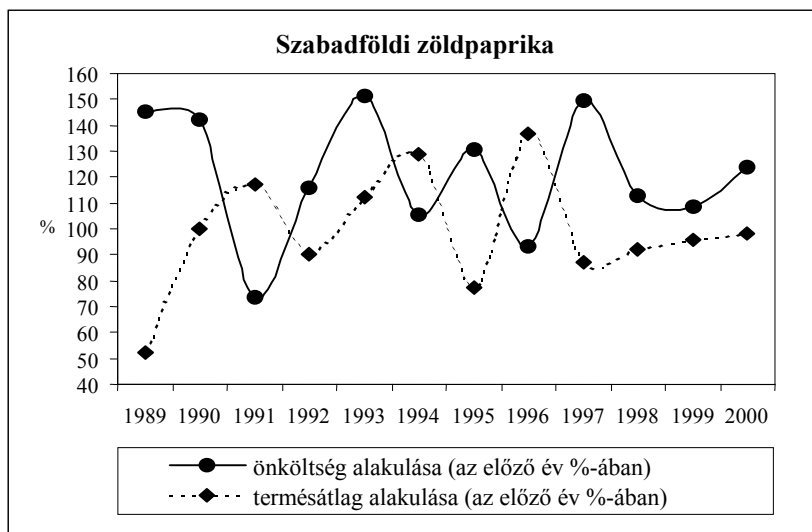
1. ábra

Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának és önköltségének alakulása,
1988 = 100 %

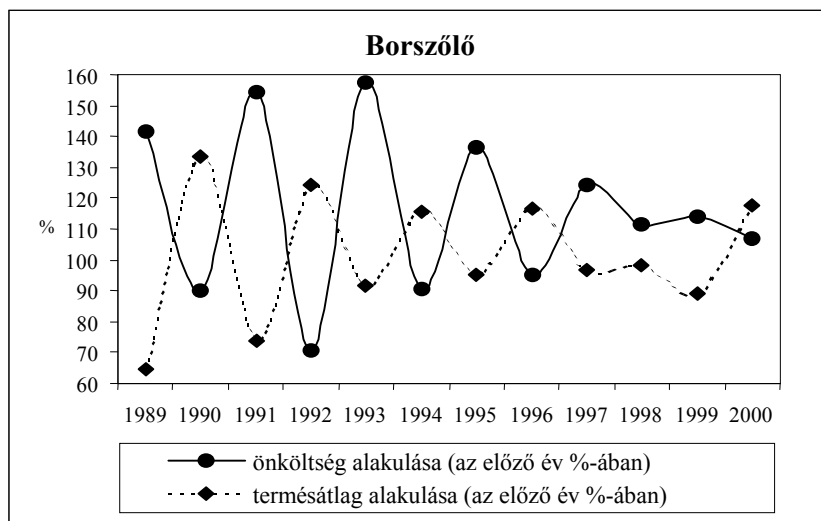
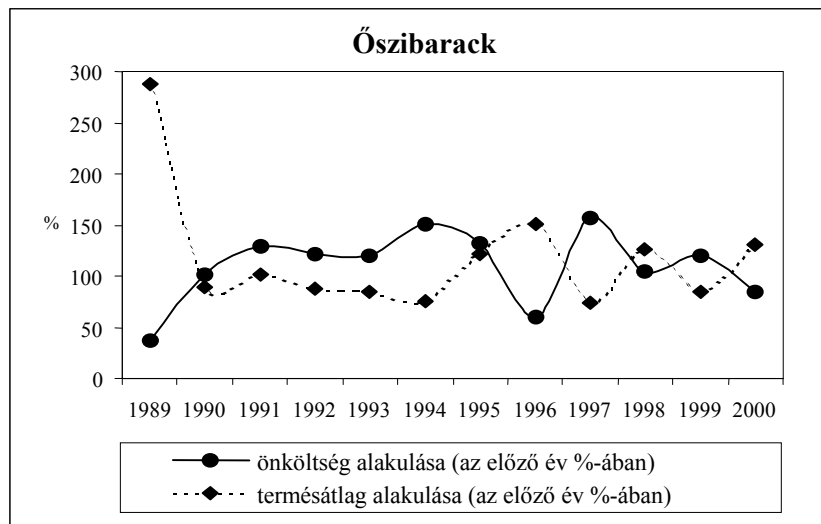
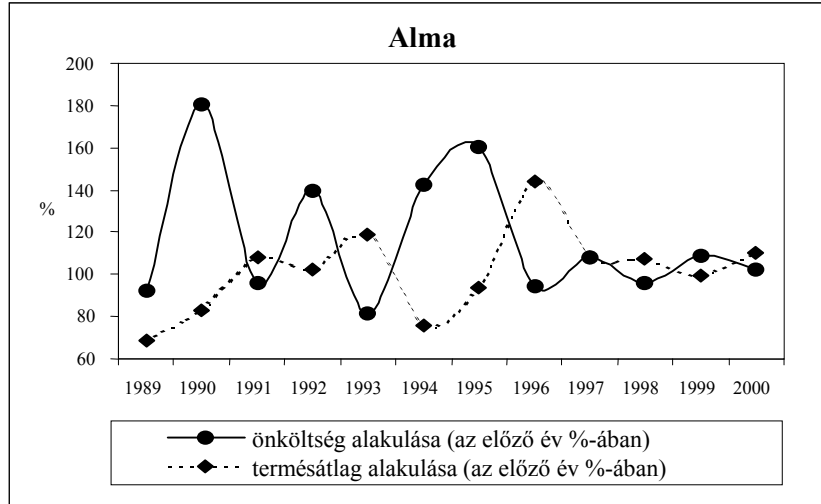
2. ábra

Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának és önköltségének alakulása, 1988 = 100 %

3. ábra

Az alma, az őszibarack és a borszőlő termésátlagának és önköltségének alakulása, 1988 = 100 %

3. táblázat

A főbb termékek önköltségének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

M.e.: Ft/t

Megnevezés	Önköltség*						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Burgonya	3710	3631	5657	7250	8567	11047	13435
Szabadszőlő paradicsom	1785	2201	2711	3298	3557	4931	5091
Hajtatott paradicsom	13383	18572	18578	25597	26475	34085	43534
Szabadszőlő zöldpaprika	5628	8189	11639	8590	9932	15011	15828
Hajtatott zöldpaprika	14911	25121	25219	26715	26392	27260	31651
Fűszerpaprika	3942	6184	8263	8727	10985	18889	17237
Vöröshagyma	–	–	–	–	–	–	–
Uborka	–	–	–	–	–	–	–
Alma	3942	3630	6562	6282	8771	7130	10185
Őszibarack	23355	8723	8915	11457	13969	16826	25490
Málna	–	–	–	–	–	–	–
Borszőlő	8505	12038	10848	16773	11820	18607	16826
Dohány	–	–	–	–	–	–	–

Megnevezés	Önköltség*						Index 1999 = 100 %
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Burgonya	17563	16304	17332	18966	19612	23826	121,49
Szabadszőlő paradicsom	7821	10376	19665	18768	17198	14099	81,98
Hajtatott paradicsom	41916	47403	51471	45674	64066	59675	93,15
Szabadszőlő zöldpaprika	20671	19285	28862	32498	35320	43674	123,65
Hajtatott zöldpaprika	47841	47169	50495	46252	51379	55790	108,58
Fűszerpaprika	19617	17610	24109	23498	40136	34902	86,96
Vöröshagyma	16688	14838	18119	17866	23268	26198	112,59
Uborka	21543	28207	25988	31041	32916	35046	106,47
Alma	16359	15474	16781	16146	17602	18019	102,37
Őszibarack	33536	20207	31713	33385	40030	34043	85,04
Málna	186972	–	138567	166535	172315	204906	118,91
Borszőlő	22948	21826	27139	30221	34460	36818	106,84
Dohány	–	209802	210487	239029	263223	317551	120,64

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

Külön kiemelve a növénytermesztési ágazatok 2000. évi önköltségeinek alakulását, megállapíthatjuk, hogy a korábbiakhoz képest, úgy a változások irányában, mint mértékében összetettebb kép figyelhető meg. Egyrészt az előző évhez képest több ágazatban csökkentek a termékegységre jutó költségek, másrészt

viszont a változások az ágazatok közötti mértékei kevésbé voltak markánsak, mint 1999-ben. Ez természetesen szorosan összefügg azzal, hogy a termésátlagoknál sem alakultak ki drasztikus elmozdulások. Növekedett viszont azon ágazatok száma, amelyeknél a hozamjavulás ellenére is nőtt a termékegységre jutó költség, vagy éppen ellenkezőleg, a termésátlagok romlása ellenére az önköltség is alacsonyabb lett.

A növénytermelésnél tapasztaltakhoz hasonlóan, a megfigyelt állati termékek előállítási költségei is évről-évre folyamatosan emelkedtek. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy míg a bemutatott időszak elején az állattartásban a növénytermeléstől eltérően az ágazatok közötti különbségek kiegyenlítettebbek voltak, addig az évtized közepére már ezeknél is nőtték a különbségek. Mindez érthető, mert egyrészt, az évtized elejétől jelentősen megváltozott a termelők takarmányhoz jutásának módja (saját tulajdonú, vagy bérelt földön termelt takarmány, illetve saját termelésű, vagy vásárolt), másrészt pedig a takarmány-felhasználáson keresztül az időjárási viszonyok közvetett módon ugyan, de a korábbiaknál jobban érvényre jutottak (4. táblázat).

4. táblázat

A fontosabb állati termékek önköltségének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	M.e.	Önköltség*						
		1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Tehéntej	Ft/l	5,36	7,02	9,08	10,24	12,15	13,66	17,91
Vágómarha	Ft/kg	48,80	59,48	70,46	64,02	72,66	80,93	106,16
Vágósertés	Ft/kg	37,56	47,40	57,00	61,71	73,76	81,25	105,11
Étkezési tyúktojás	Ft/db	1,81	2,27	2,76	3,26	3,68	3,69	5,21
Húscsirke	Ft/kg	34,82	42,54	53,07	60,08	63,32	74,83	94,07
Húsnyúl	Ft/kg	49,36	57,66	67,40	77,43	75,67	90,70	135,66
Megnevezés	M.e.	Önköltség*						Index 1999 = 100%
		1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Tehéntej	Ft/l	20,28	29,18	33,43	40,33	47,29	57,52	121,63
Vágómarha	Ft/kg	129,99	158,68	168,62	193,58	233,89	252,91	108,13
Vágósertés	Ft/kg	138,18	170,44	200,46	214,22	203,05	222,37	109,51
Étkezési tyúktojás	Ft/db	7,55	10,76	11,18	11,43	13,58	13,67	100,66
Húscsirke	Ft/kg	107,17	147,78	167,27	171,61	169,08	178,17	105,38
Húsnyúl	Ft/kg	162,97	209,14	229,12	248,95	257,39	307,63	119,52

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

Feltétlen meg kell említeni, hogy míg a növénytermelésnél a fajlagos költségsökkenéssel is találkozhattunk, addig az állattartásban ez gyakorlatilag nem következett be az elmúlt tíz évben. Mindössze az 1998-as sertés- és csirkehizlalás értékei maradtak el 1,5 és 5 százalékkal az előző évi sinthez képest, ami döntően az 1998. évi igen alacsony takarmánygabona-árakkal magyarázható. A folyamatos

költségnövekedés okai döntően arra vezetnek vissza, hogy szemben a növénytermeléssel, az állattenyésztésben sokkal kisebbek a ráfordítás-visszafogás lehetőségei, hiszen az állatokat etetni kell, és fajtól függően ezek a kiadások a költségek mintegy 60-80 százalékát teszik ki.

A 2000. évet tekintve elmondható, a fajlagos költségeknél kirívó változás nem tapasztalható. Legjelentősebben a tej (22%) és húsnyúl (20%) drágult, míg a többi négy ágazatban 10 százalék alatt maradtak a költségnövekedések, sőt a tojásnál a változás még az 1 százalékot sem érte el.

A részmunkaidős kistermelők fontosabb ágazatainak költségalakulását összegezve elmondható, hogy azok az elmúlt tizenhárom évben mind a növénytermelésben, mind az állattartásban megötszöröződtek, esetenként tízszeresükre nőttek (tej), ami azt jelzi, hogy a termelési feltételek romlásának negatív következményeit a termelők csak részben tudták mérsékelni, így az egyes ágazatokban meglévő problémák nem, hogy nem enyhültek, de esetenként még tovább mélyültek.

2.2. Az árbevétel, a jövedelem és a jövedelmezőség alakulása

A bemutatott időszak során a mezőgazdaság jövedelempozíciójának romlásával a kisgazdaságok érdekeltségi viszonyai is változtak, pontosabban az általuk végzett tevékenységek jövedelem színvonalában alakultak ki esetenként, még más termelői csoportokéinál is számottevőbb differenciák.

A részmunkaidős termelők által előnyben részesített ágazatok közül ugyan néhányban javultak a termelési feltételei, de többségükben továbbra is igen komoly gondok mutatkoznak. Ezzel összefüggésben egyes termékek jövedelmezőségének romlása megállt, míg másoké tovább romlott a megfigyelt időszak alatt. Az évtized során megtapasztalt nehézségeket jelzi, hogy az általunk bemutatott ágazatok mindegyikében jelentősen visszaesett a termelés. Az, hogy a kisüzemi termelés a kilencvenes években tapasztaltaknál nagyobb mértékben nem szorult vissza, abban a paraszti hagyományokat messze meghaladóan, a vidéki megélhetési lehetőségek (egyéb jövedelemszerzési, vagy kiegészítési) hiányának is meghatározó szerepe van.

A minden áron bevételhez jutás kényszerével kapcsolatban feltétlenül meg kell továbbá jegyezni, hogy ez a gazdálkodói magatartás tetten érhető az érdekeltségi viszonyaik alakulásában. E termelők gyakran, akár előre tudhatóan, az alacsonyabb jövedelmet biztosító tevékenységet is felvállalják a jövedelemszerzési kényszer miatt.

Mindez azért fontos, mert az elmúlt évek során a termelés drasztikus csökkenésének következtében néhány terméknél már keresleti piac alakult ki, aminek törvényszerűségeit, illetve összefüggéseit információk hiányában sem felismerni, sem pedig az abból adódó lehetőségeket kihasználni nem tudták, illetve nem tudják.

A részmunkaidős termelők érdekeltségi viszonyainak elemzésénél meg kell említenünk továbbá azt is, hogy az információk hiánya nem csak a termelők ismereteire vezethető vissza, hanem, még napjainkban is várat magára a piac keresleti-kínálati oldalainak országos összehangolása.

Természetesen mindezt nehezíti az is, hogy például a részmunkaidős kistermelők által előnyben részesített zöldség- és gyümölcságazatokban a kínálat rövid időszakasz alatt szinte egyszerre jelentkezik. Ennek pedig nagyon jó termés esetén a termelő számára inkább negatív hatásai vannak, hiszen az egy időben nagy mennyiségben piacra zúduló áru egyértelműen nyomottabb árakat von maga után.

A kínálat időbeli széthúzásának gyakorlata egyelőre még kevés ágazatban honosodott meg, pedig a paradicsomnál, paprikánál, uborkánál alkalmazott hajtatott technológiák már bizonyították, hogy a szabadföldi termesztési idény e módon történő meghosszabbításával a gazdák biztosabb jövedelemmel számolhatnak.

A növényi és állati termékek tekintetében egyaránt igaz, hogy a feldolgozókkal meglévő kapcsolataik még meglehetősen kialakulatlanok, és a megfelelő termelői, értékesítési érdekképviseltek hiányában az árharcban a gazdák szinte mindig lemaradnak. Bár a vizsgált időszakban tapasztaltuk ennek ellenkezőjét is. Így például, egyes ágazatokban időszakonként fellépő áruhiány következtében a gyengébb minőségű termékek is magasabb áron értékesíthetők a feldolgozóknak.

Végeredményben az így kialakult árak hosszú távon kedvezőtlenül érintik a gazdákat, mert ezek mindig a termelés bővítésére ösztönzik őket, aminek következtében újra kínálati piac alakul ki, és így ismét csökkennek a felvásárlási árak, sőt ezek esetenként a korábbi szint alá esnek vissza.

A jelenség a bemutatott termékek közül a burgonyánál és a sertésnél többször is érvényre jutott. Az ágazatok jövedelemhelyzetében tapasztalható különbségekhez jelentősen hozzájárulnak a fogyasztói igények eltérései is, vagyis milyen magas vagy éppen alacsony minőségi szintet hajlandók még az árban elismerni.

Amikor az értékesítés bizonytalanságairól, a termelői árak alakulásáról beszélünk, meg kell említenünk, hogy a szervezetlenségből adódóan a gazdák gyakran a termelési ciklus beindításakor még nincsenek tisztában azzal, hogy az általuk előállított termékek milyen értékesítési formában (felvásárló szervezet, háztól történő eladás, stb.), milyen célú felhasználásra (feldolgozás, végső fogyasztás) kerülnek. Ez azért lényeges kérdés, mert a termelés érthető módon erősen determinálja az értékesítési lehetőségeket (például, közvetlen fogyasztásra vagy konzervipari termelt uborka, paradicsom, stb.).

Szintén e termelők érdekérvényesítését rontja, hogy megfelelő tároló kapacitások hiányában a megtermelt áru minősége nehezebben őrizhető meg, illetve a kedvezőbb értékesítési lehetőségek kiváráására nem ad lehetőséget. Az azonnali értékesítés kényszere az elérhető legmagasabb ártól fosztja meg a termelőket, bár tudjuk, sokszor hasonló módon a megélhetési gondok is efelé motiválják őket.

A leírtakat figyelembe véve végül is érthető, hogy a számtalan érdekeltséget befolyásoló tényező között viszonylag nehezen igazodnak el a részmunkaidős termelők. Sajnálatos módon – a már említett okok miatt – magatartásukat nem minden esetben a hosszútávra történő gondolkodás motiválja, az egyszeri magasabb bevétel realizálása érdekében, esetenként lemondanak a hosszabb időszakra viszonylag alacsonyabb, de mindenképpen biztos bevételt nyújtó lehetőségekről és tartósabb kapcsolatokról.

Láthatóan a termelőknek érdemben kevés módjuk van bevételeik növelésére, így az erre törekvők, vagy a termelés bővítését, vagy az adott lehetőségek között a számukra legelőnyösebb értékesítési forma megtalálását választhatják. Jól nyomon követhető ez a folyamat az általunk megfigyelt gazdaságoknál. Ezeknél a termelésüket továbbfolytató gazdáknál egy számottevő koncentrációs tendencia tapasztalható az elmúlt több mint tíz évben. Gyakorlatilag megduplázták, megnégyesítették jellemző ágazataikban a hasznosított földterületet. (5. táblázat)

5. táblázat

Az egy kisgazdaságra jutó földterület alakulása

M.e.: ha

Megnevezés	1988	2000
Burgonya	0,31	0,68
Szabadföldi paradicsom	0,25	1,13
Hajtatott paradicsom	0,04	0,07
Szabadföldi zöldpaprika	0,28	0,53
Hajtatott zöldpaprika	0,04	0,07
Fűszerpaprika	0,22	0,78
Alma	0,38	0,94
Őszibarack	0,13	0,47
Borszőlő	0,36	0,42

A jövedelemszerzés nehézségei felértékelték a különböző értékesítési csatornák árkülönbségeinek kihasználását, de mint azt a 6. táblázat adatai jól mutatják, e tekintetben is nagyon eltérőek az ágazati lehetőségek. Az a korábban tapasztalt összefüggés, miszerint a szabadpiaci értékesítés mindig magasabb árat von maga után, napjainkban már nem minden esetben igaz (magának a fogalomnak a tartalma is kiszélesedett). Egy-egy adott értékesítési helyzet dönti el, hogy a közvetlen termelői, vagy a közvetítők igénybevételével történő eladás az eredményesebb-e.

A leírtakat mindenképpen figyelembe kell venni a részmunkaidős kistermelők értékesítési árainak és jövedelemhelyzetének vizsgálatakor.

6. táblázat

A szerződött és a szabadpiaci értékesítés aránya a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 2000-ben

M.e.: %

Megnevezés	Az értékesített főtermék irányai		
	Felvásárló szervezeteknek		Szabadpiaci
	szerződéssel	szerződés nélkül	
Burgonya	2,3	29,5	68,2
Szabadszőlő paradicsom	83,9	15,8	0,3
Hajtatott paradicsom	–	72,0	28,0
Szabadszőlő zöldpaprika	18,0	63,5	18,5
Hajtatott zöldpaprika	7,6	68,4	24,0
Fűszerpaprika	99,5	–	0,5
Vöröshagyma	53,7	12,3	34,0
Uborka	8,5	77,8	13,7
Alma	35,4	15,1	49,5
Őszibarack	65,4	8,7	25,9
Málna	90,7	7,7	1,6
Borszőlő	71,7	17,5	10,8
Dohány	100,0	–	–
Tehéntej	57,8	19,4	22,8
Vágómarha	2,0	34,2	63,8
Vágósertés	55,1	35,2	9,7
Étkezési tyúktojás	14,7	41,3	44,0
Húscsirke	91,4	8,2	0,4
Húsnyúl	38,1	60,3	1,6

A megfigyelt időszakban a növénytermelési ágazatok termelői árait vizsgálva megállapítható, hogy azok összességükben, valamennyi ágazatban emelkedő tendenciát mutatnak, de a változások mértékében, illetve évenkénti mozgásában már szembetűnő különbségek fedezhetők fel. A bemutatott ágazatok közül egyedül a szabadszőlő zöldpaprikánál nem tört meg a növekedés iránya, bár az évek közötti mértékekben ennél a terméknél is voltak differenciák. (7. táblázat)

A leghektikusabb ármozgásokat az őszibaracknál tapasztaltuk. Ez azt jelenti, hogy a bemutatott tizenhárom évből hatban az árak az előző évhez képest visszaestek, méghozzá esetenként példátlan mértékben. Hasonlóan szélsőségesek voltak az áremelkedések is, így ezek szinte ki is egyenlítették egymást. Az árak ilyen mértékű hullámozásai következtében érdekes módon, az 1988. és a 2000. év árai között nincs kétszeres különbség (a legalacsonyabb és legmagasabb között azonban több mint négyszeres).

7. táblázat

A fontosabb növényi termékek termékegységre jutó értékesítési árának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

M.e.: Ft/t

Megnevezés	Értékesítési ár						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Burgonya	5972	5649	9559	10274	11381	16873	20650
Szabadszabó paradicsom	3205	4272	4650	4473	5127	5832	8711
Hajtatott paradicsom	19473	28258	35927	41211	34491	54091	58608
Szabadszabó zöldpaprika	8433	16885	19754	16207	19865	26880	30141
Hajtatott zöldpaprika	20081	33998	51941	58718	52499	58951	64561
Fűszerpaprika	8881	11253	23441	16847	21558	31693	24663
Vöröshagyma	–	–	–	–	–	–	–
Uborka	–	–	–	–	–	–	–
Alma	6691	6743	10084	12102	13701	9554	14791
Őszibarack	29709	17120	19843	27026	25130	23957	53676
Málna	–	–	–	–	–	–	–
Borszőlő	14577	16325	15189	15314	11844	16258	19400
Dohány	–	–	–	–	–	–	–
Megnevezés	Értékesítési ár						Index 1999 = 100 %
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Burgonya	29953	15875	21651	30238	27842	36180	132,32
Szabadszabó paradicsom	10202	16689	25145	24020	18488	24437	132,18
Hajtatott paradicsom	60353	70180	74923	78394	121972	132573	108,69
Szabadszabó zöldpaprika	37072	37873	49225	48909	52641	60509	114,95
Hajtatott zöldpaprika	77935	83870	100621	96770	116540	129110	110,78
Fűszerpaprika	24353	33321	60576	53859	61058	78229	128,12
Vöröshagyma	18154	18712	30487	27645	28370	44722	157,64
Uborka	29729	42815	47211	46852	43896	49124	111,91
Alma	28765	23374	23293	23982	36835	26653	72,36
Őszibarack	85993	39582	65093	62352	61580	51773	84,08
Málna	275431	–	159362	231354	205311	348274	169,63
Borszőlő	29484	36201	38379	41358	48712	59458	122,06
Dohány	–	234900	302373	340636	294606	350434	118,95

Az őszibarackhoz hasonló – bár kevesebb mélyponttal megtört – ármozgások tették kiszámíthatatlanná a burgonya-, a fűszerpaprika- és az almatermelők jövedelemviszonyait is, de a málnánál is a megfigyelt öt évből kettőben számottevő visszaesés volt. A többi termékénél egy-két esztendő volt, amikor az árak elmaradtak a megelőző évhez képest.

A 2000. esztendőben a mezőgazdasági árszínvonal egy hosszabb, szinte stagnáló időszak után a korábbiakhoz képest jelentősen meghaladta az 1999. évi értékeket. Természetesen ezek a változások is egy-egy ágazat piaci helyzetétől függően nem azonos mértékben jutottak érvényre.

A legellentétebben a gyümölcsfélék értékesítési árai változtak. Amíg az almáé és az őszibaracké kilógrammonként 10 forinttal csökkent (ez mintegy 28-26 százalék), addig a málnáé közel 150 forinttal (mintegy 70 százalékkal) emelkedett. A zöldségfélék közül az átlagot meghaladóan nőtt a vöröshagyma (több mint másfélszeresére) a burgonya és a szabadföldi paradicsom (egyharmadával), valamint a fűszerpaprika (egynegyedével) fajlagos ára. A borszőlőé és a dohányyé pedig az átlaggal egy szinten mozdult el, míg a többi növényé az átlagos érték alatt maradt.

A növényi termékekhez hasonlóan az állattartó ágazatok árai is emelkedő tendenciát tükröznek az elmúlt több mint tíz év alatt, de a változások e termékeknél kiegyenlítettebbek. Az ágazatokban a visszaesés nem törte meg a növekedés ütemét, de a megfigyelt időszak során, úgy az ágazatok, mint az egymást követő évek között a változások mértékében kialakultak differenciák (8. táblázat).

8. táblázat

A fontosabb állati termékek termékegységre jutó árának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	M.e.	Értékesítési ár						
		1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Tehéntej	Ft/l	8,79	11,13	13,68	14,30	15,74	18,17	23,01
Vágómarha	Ft/kg	55,39	65,62	78,90	74,28	77,98	85,74	118,11
Vágósertés	Ft/kg	45,16	54,27	65,88	64,29	79,85	86,84	123,15
Étkezési tyúktojás	Ft/db	2,08	2,47	3,06	4,08	4,96	5,76	7,63
Húscsirke	Ft/kg	36,26	44,35	54,18	61,31	64,01	78,01	102,38
Húsnyúl	Ft/kg	60,01	66,48	80,08	97,76	94,77	105,22	143,50
Megnevezés	M.e.	Értékesítési ár						Index 1999 = 100%
		1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Tehéntej	Ft/l	28,54	34,17	42,57	52,97	57,09	69,24	121,28
Vágómarha	Ft/kg	153,60	161,63	170,63	218,99	231,63	280,56	121,12
Vágósertés	Ft/kg	170,53	172,39	217,92	223,45	203,17	254,02	125,03
Étkezési tyúktojás	Ft/db	8,96	11,14	13,65	12,09	14,26	16,23	113,81
Húscsirke	Ft/kg	111,14	151,39	166,85	174,63	167,25	186,60	111,57
Húsnyúl	Ft/kg	175,20	207,60	241,99	263,40	243,41	297,47	122,21

A 2000. évben a növényekkel ellentétben, az állattartó ágazatok között az áralakulások kiegyenlítettebbek voltak. Árcsökkenést nem tapasztalhattunk, viszont azok a sertéshizlalás kivételével az átlagos szint alatt maradtak. A két szarvasmarha és a nyúlágazatban az átlaghoz közelítő, a két baromfiágazatban pedig attól jelentősen elmaradó értékekkel találkoztunk.

Az előző megállapításokkal összefüggésben két dologra kell felhívunk a figyelmet, bár végeredményében mindkettő az egyes ágazatok keresleti-kínálatti viszonyainak évek közötti, sőt egy adott éven belüli hullámzásaira hívja fel a figyelmet.

Az egyik ilyen észrevétel a vágómarhával kapcsolatos, nevezetesen az, hogy a részmunkaidős kisgazdaságok itt bemutatott 2000. évi árai nem az ágazat országos tendenciáját tükrözik, annál valamivel kedvezőbb képet mutatnak. A jelenség paradox módon éppen az ágazat nehéz helyzetére vezethető vissza. Az alacsony felvásárlási árak miatt a termelők ebben az ágazatban is ráálltak a háztól való húskimérésekre, ami az egyébként elérhetőeknél lényegesen magasabb árak elérését teszi lehetővé.

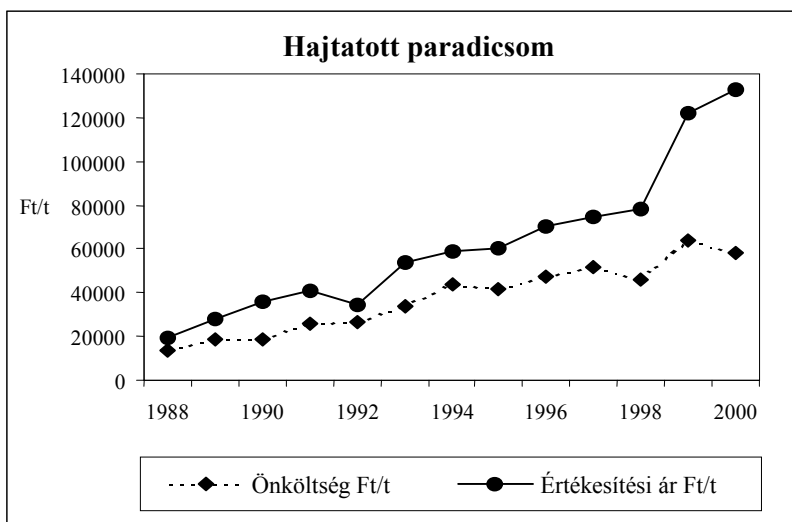
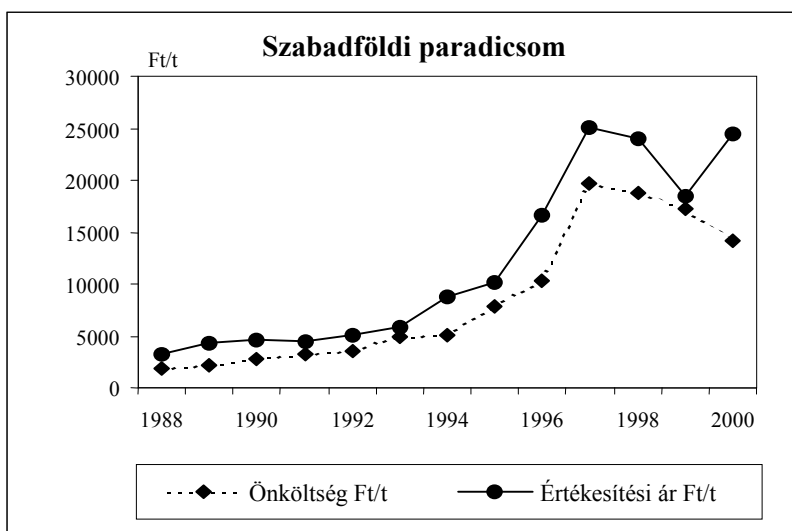
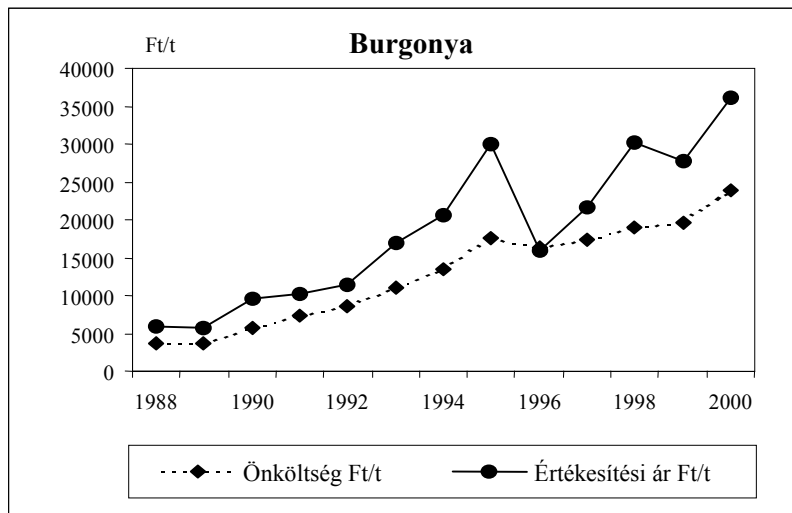
A másik megjegyzés a vágósertés 2000. évi – a többi ágazathoz viszonyítva relatív kiugró – átlagárának értékeléséhez kívánczik. A vágósertés látszólag átlagot meghaladó árnövekedése mögött valójában az ágazat 1998-ban elszenvedett pozíció romlása és az azzal kapcsolatban visszaesett árak állnak. (Az 1998. évi piaci nehézségek éppen ennél a termelői körnél idézték elő a legsúlyosabb károkat, mivel a kereslet hiányában túlsúlyossá vált állataikat csak nagy nehézségek árán, állami beavatkozással tudták értékesíteni.)

A folyóáron számolt fajlagos költségek és az értékesítési átlagárak áttekintése után azok együttes értékelésével folytatjuk a különböző úgynevezett „kiságazatok” vizsgálatát, mivel e két mutató viszonya ad valós képet a különböző tevékenységek érdekelttségéről. A tendenciákat ábrák segítségével is bemutatjuk (4-8. ábra).

A részmunkaidős kistermelők termékegységre jutó jövedelmeinek értékelésével kapcsolatban szeretnénk emlékeztetni arra, hogy miután a termelés költségei között a sajátmunka-ráfordítás díja nem szerepel, itt a bruttó jövedelmek alakulásáról beszélünk.

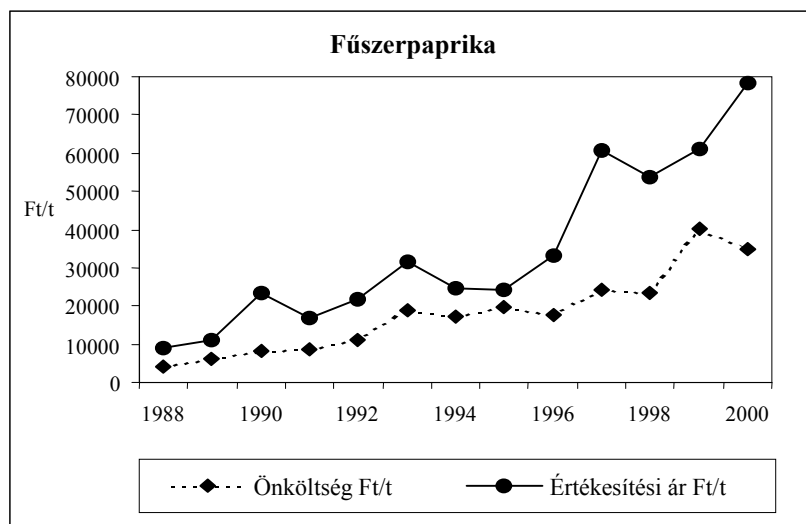
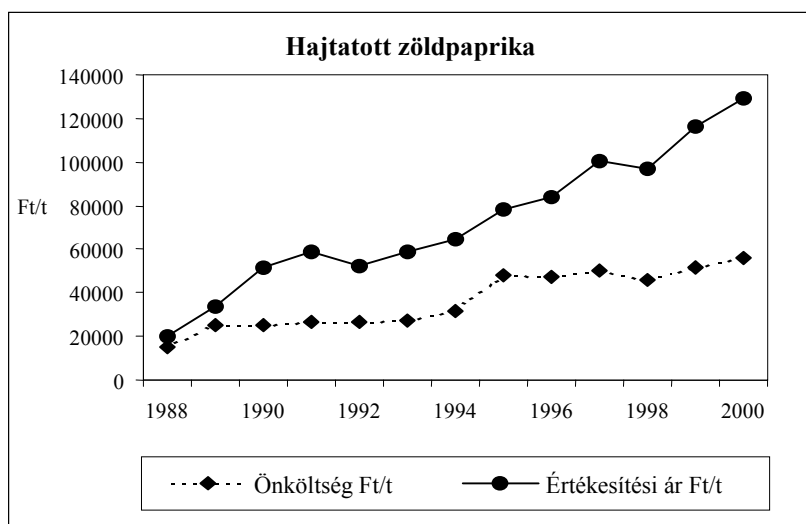
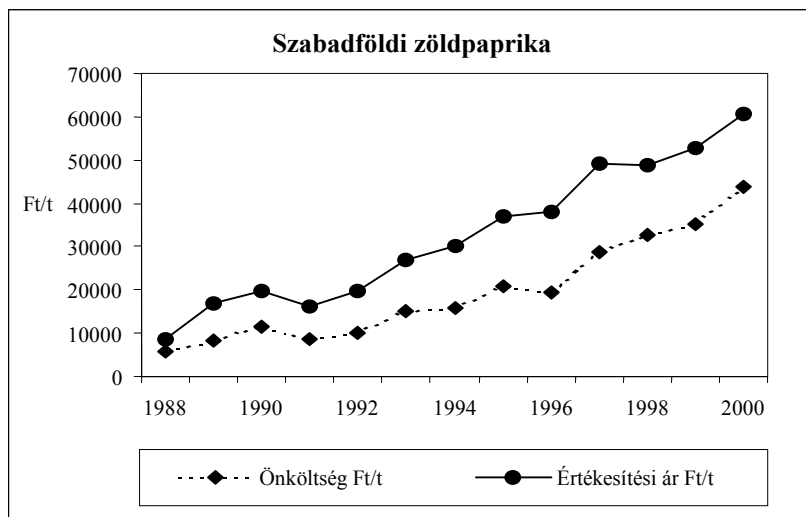
4. ábra

A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1988-2000

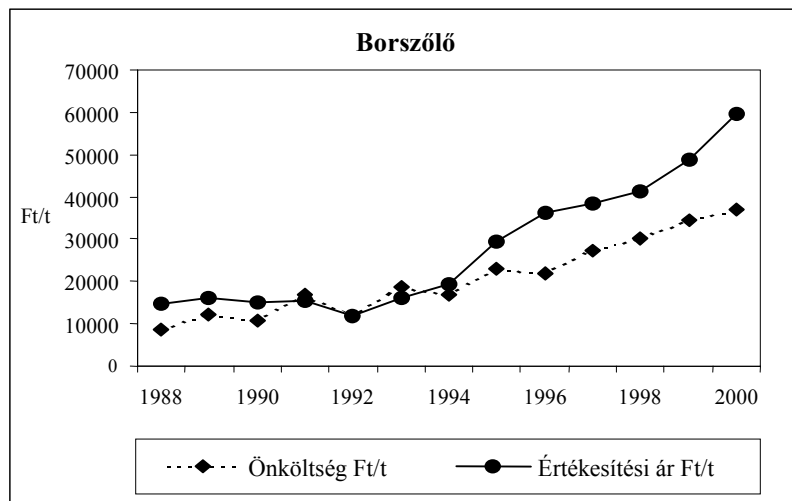
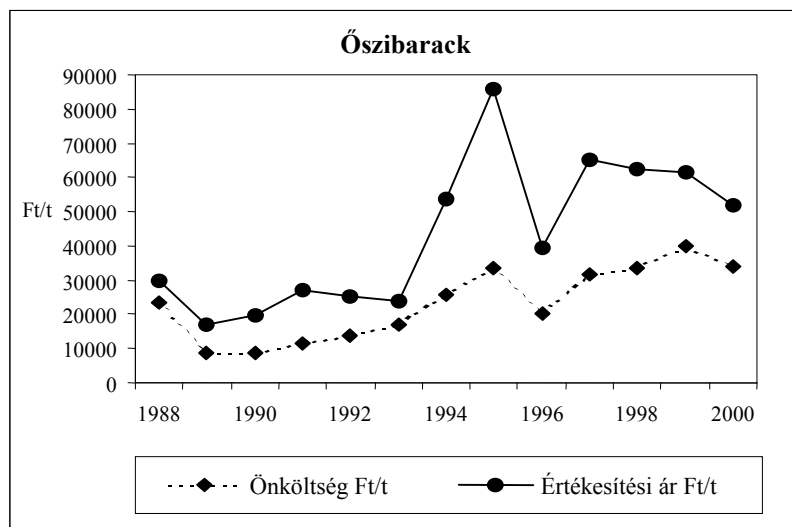
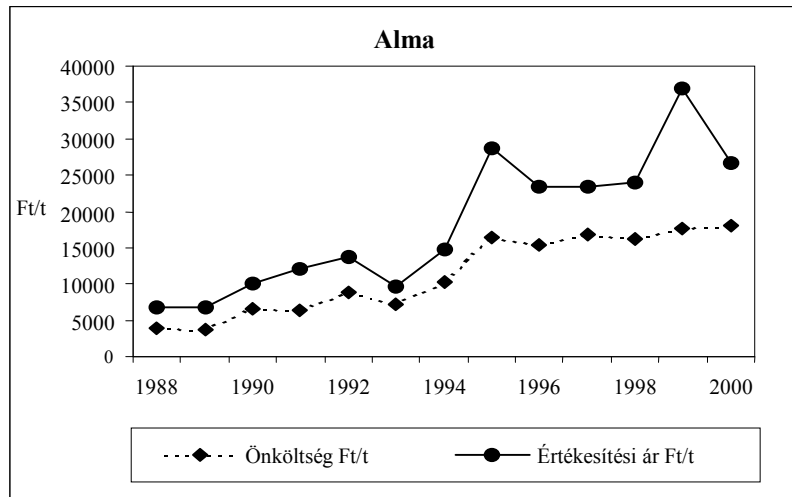
5. ábra

A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1988-2000

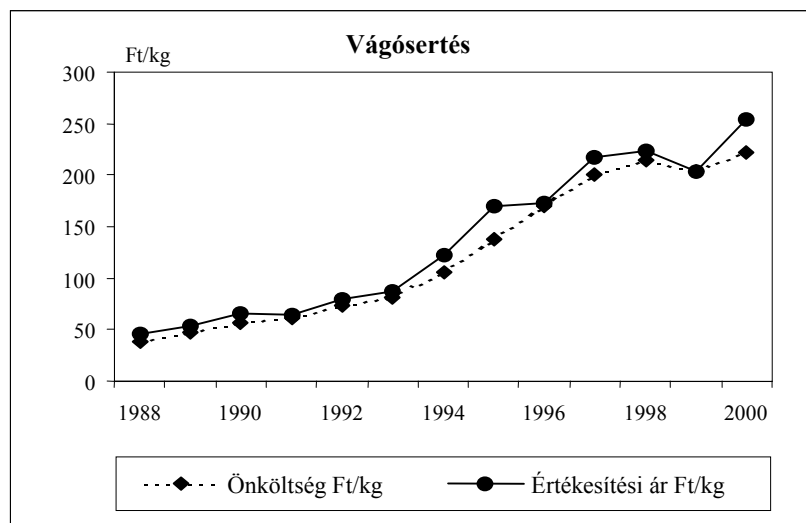
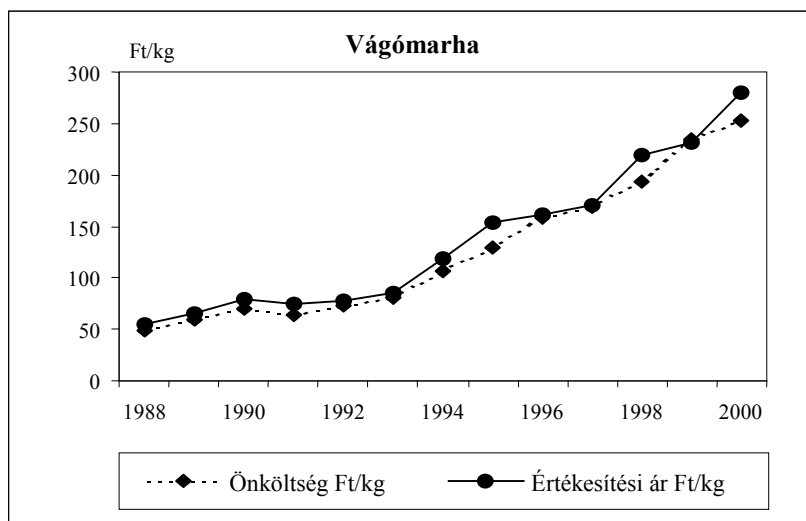
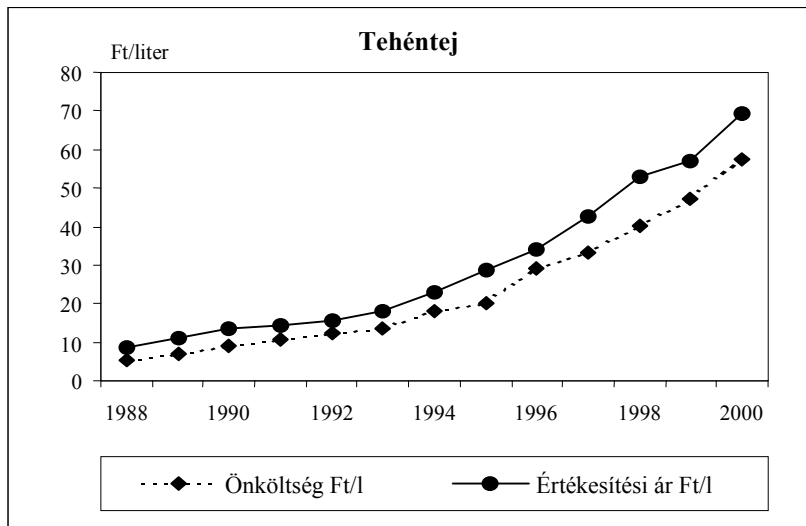
6. ábra

A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1988-2000

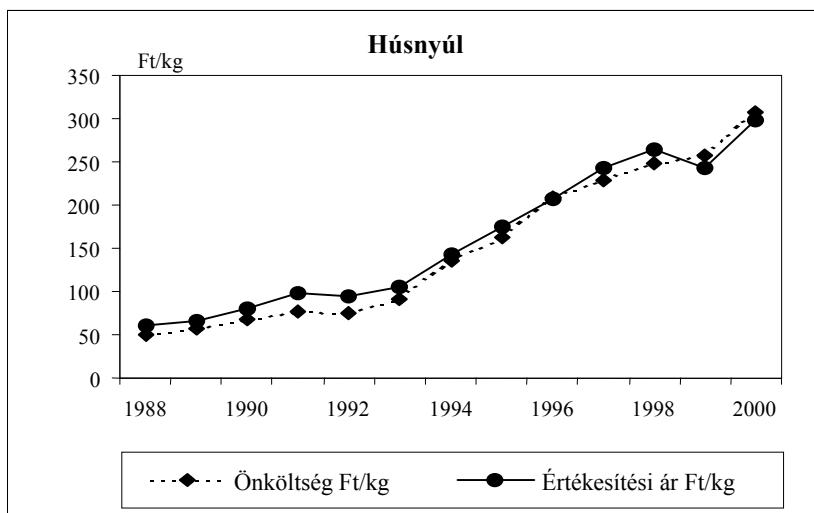
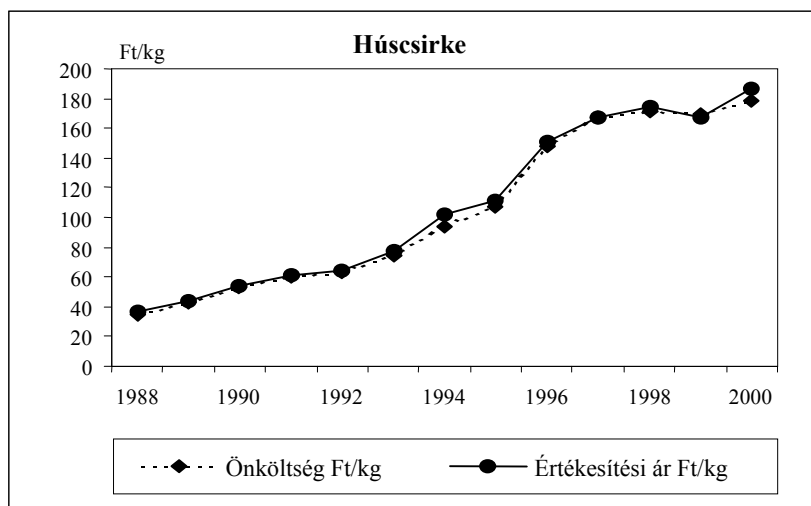
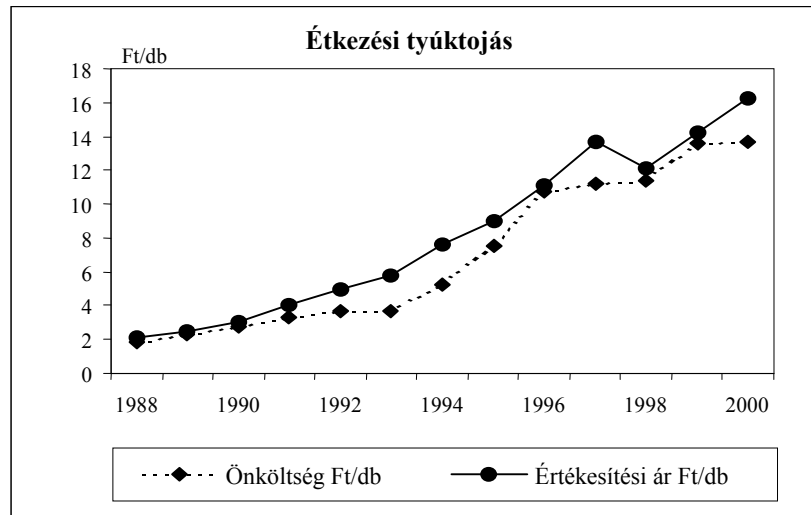
7. ábra

A fontosabb állati termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1988-2000

8. ábra

A fontosabb állati termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős ártermelő kisgazdaságokban, 1988-2000

A részmunkaidős termelők fontosabb növényi ágazatainak jövedelemalakulását vizsgálva megállapítható, hogy a bemutatott időszak alatt a szőlő kivételével valamennyi termékénél, minden évben képződött jövedelem, de azok eloszlásában igen jelentősek a differenciák. (9. táblázat)

9. táblázat

A fontosabb növényi termékek termékegységre jutó bruttó jövedelmének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

M.e.: Ft/t

Megnevezés	Bruttó jövedelem						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Burgonya	2262	2018	3902	3024	2814	5826	7215
Szabadszőlő paradicsom	1421	2071	1939	1175	1570	901	3620
Hajtatott paradicsom	6090	9686	17349	15614	8016	20006	15074
Szabadszőlő zöldpaprika	2805	8696	8115	7617	9933	11869	14313
Hajtatott zöldpaprika	5170	8877	26722	32003	26107	31691	32910
Fűszerpaprika	4939	5069	15178	8120	10573	12804	7426
Vöröshagyma	–	–	–	–	–	–	–
Uborka	–	–	–	–	–	–	–
Alma	2749	3113	3522	5820	4930	2424	4606
Őszibarack	6354	8397	10928	15569	11161	7131	28186
Málna	–	–	–	–	–	–	–
Borszőlő	6072	4287	4341	-1459	24	-2349	2574
Dohány	–	–	–	–	–	–	–
Megnevezés	Bruttó jövedelem						Index 1999 = 100 %
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Burgonya	12390	-429	4319	11272	8230	12354	150,11
Szabadszőlő paradicsom	2381	6313	5480	5252	1290	10338	801,39
Hajtatott paradicsom	18437	22777	23452	32720	57906	72898	125,89
Szabadszőlő zöldpaprika	16401	18588	20363	16411	17321	16835	97,19
Hajtatott zöldpaprika	30094	36701	50126	50518	65161	73320	112,52
Fűszerpaprika	4736	15711	36467	30361	20922	43327	207,09
Vöröshagyma	1466	3874	12368	9779	5102	18524	363,07
Uborka	8186	14608	21223	15811	10980	14078	128,21
Alma	12406	7900	6512	7836	19233	8634	44,89
Őszibarack	52457	19375	33380	28967	21550	17730	82,27
Málna	88459	–	20795	64819	32996	143368	434,50
Borszőlő	6536	14375	11240	11137	14252	22640	158,85
Dohány	–	25098	91886	101607	31383	32883	104,78

A vizsgált időszakból a legkedvezőtlenebbnek az 1991-1992 és az 1998-1999-es esztendőket tekinthetők, mert az évtized elején kilenc termék közül hatnak, míg az évtized végén tizenháromból hétnek estek vissza a jövedelmei.

Az ágazatok közül a szabadföldi paradicsomnál tapasztaltuk a legnagyobb jövedelemhullámzást, mivel a bemutatott évek több mint felében az előző évhez képest alacsonyabb jövedelmet értek el a termelők. A szabadföldi paradicsomhoz hasonló ingadozások figyelhetők meg az őszibarack-, a burgonya-, az alma- és a borszőlőágazatokban is. Valamennyinél az évek közel felében hanyatlottak a bruttó jövedelmek.

A termelői-felvásárlási átlagárak 2000. évi kedvező alakulásának köszönhetően a növénytermelési ágazatok jövedelemhelyzete az ágazatok többségében számottevően javult. Nem volt jelentős elmozdulás viszont a szabadföldi paprikánál és a dohányynál, az előbbinél pár százalékkal csökkent, míg az utóbbinál néhányval javult a 2000. évi jövedelem. Az előbbi változásokkal ellentétben az alma jövedelme közel hatvan, míg az őszibaracké majdnem húsz százalékkal csökkent.

Az állattartó ágazatok jövedelemalakulását tekintve a növényeknél megfigyeltekhez képest sok tekintetben kedvezőtlenebb képet kapunk. (10. táblázat)

10. táblázat

A fontosabb állati termékek termékegységre jutó bruttó jövedelmének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	M.e.	Bruttó jövedelem						
		1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Tehéntej	Ft/l	3,43	4,11	4,60	3,74	3,59	4,51	5,10
Vágómarha	Ft/kg	6,59	6,14	8,44	10,26	5,32	4,81	11,95
Vágósertés	Ft/kg	7,60	6,87	8,88	2,58	6,09	5,59	18,04
Étkezési tyúktojás	Ft/db	0,27	0,20	0,30	0,73	1,28	2,07	2,42
Húscsirke	Ft/kg	1,44	1,81	1,11	1,23	0,69	3,18	8,31
Húsnyúl	Ft/kg	10,65	8,82	12,68	20,33	19,10	14,52	7,84
Megnevezés	M.e.	Bruttó jövedelem						Index 1999 = 100%
		1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Tehéntej	Ft/l	8,26	4,99	9,14	12,64	9,80	11,72	119,59
Vágómarha	Ft/kg	23,61	2,95	2,01	25,41	-2,26	27,65	–
Vágósertés	Ft/kg	32,35	1,95	17,46	9,23	0,12	31,65	–
Étkezési tyúktojás	Ft/db	1,41	0,38	2,47	0,66	0,68	2,56	376,47
Húscsirke	Ft/kg	3,97	3,61	-0,42	3,02	-1,83	8,43	–
Húsnyúl	Ft/kg	12,23	-1,54	12,87	14,45	-13,98	-10,16	–

Az ágazatok, de egyben az évek többségében, itt is jelentős volt az ingadozás. A bemutatott termékek szempontjából a legrosszabb évnek az 1996-os és az 1999-es mutatkozott, de 1989-ben és 1992-ben is többségében jövedelem-kiesések jelentkeztek. A piaci viszonyok hullámzásai legkevésbé a tejágazatot érintették és a tojásnál is kisebbek voltak a veszteségek, de a vágóállatoknál példátlan mértékű jövedelemromlás következett be. 1999-ben a vágómarha, a húscsirke és a húsnyúl-termelés már veszteségesé is vált, ami azért is figyelemre méltó, mert mint már említettük a részmunkaidős termelők költségei között a saját munkaráfordítás díja nem szerepel.

A bemutatott jövedelemalakulásokkal kapcsolatban meg kell említeni, hogy azok esetenként megtevesztőek, mivel a vizsgált időszak során a pozitív elmozdulások gyakran nem az ágazatok növekedésével, fejlődésével függenek össze, hanem csupán az érdekeltségi viszonyok romlásából adódó termeléseszkökenések miatt kialakult magasabb piaci árakkal.

A 2000. év már említett árváltozásai az állattartó ágazatokban is megmutatkoztak. A húsnyúl kivételével valamennyi termék jövedelempozíciója nagyságrendekkel javult. Ez utóbbi ágazat, amely a nyolcvanas évek végének, kilencvenes évek elejének egyik legmegbízhatóbb jövedelemtermelő ágazata volt, az évtized végére veszteségesé vált.

Az állattartás jövedelmezőségének hanyatlása a fejezet bevezetőjében már említett gazdasági nehézségekre (külső-, belső piacvesztések, stb.) vezethető vissza, és mindenképpen komoly veszélyekre hívja fel a figyelmet. Az érdekeltség hiánya általában a termelési kedv visszaszorulását vonja maga után, a további termelés-visszaesések pedig újabb piaci zavarok eredői lehetnek. Ennek azért van fontos szerepe, mert az állattenyésztés már pusztán biológiai okok miatt is lényegesen rugalmatlanabb, a negatív tendenciák következményei csak lassabban, nagyobb áldozatok árán állíthatók vissza, mint a növénytermelési ágazatokban.

A részmunkaidős kistermelők jövedelemhelyzetének vizsgálatakor a termékegységre jutó bruttó jövedelem mellett az egységnyi saját munkaráfordításra jutó bruttó jövedelmet is fontos mutatószámunk tartjuk, mert e termelői körben ez jelzi az érdekeltség tényleges színvonalát. Mindez azzal magyarázható, hogy az egyéni termelők nem tesznek különbséget saját munkaráfordításuk bérigénye és a tiszta jövedelem között, hanem a ráfordítások költségeinek és az idegen munka díjának levonása után fennmaradó értékreszt tekintik munkájuk eredményének. Ezzel kapcsolatban szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy a mutató értékét az esetenként igénybe vett magas idegen kézi és gépi munka aránya torzíthatja, ekkor a relatív alacsonyabb saját kézimunka-felhasználás a valóságnál kedvezőbb képet mutat.

A növénytermelésben az egyórai saját munka bruttó jövedelmét vizsgálva megállapítható, hogy a bemutatott időszak folyamán az ágazatok között e mutató tekintetében is jelentős differenciák voltak, de a szőlő, a málna a dohány és egyes években a szabadföldi paradicsom kivételével összességében az anyagi érdekeltség jó színvonalúnak mondható. (11. táblázat)

11. táblázat

A fontosabb növényi termékek egyórai saját munka bruttó jövedelmének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	A saját munka bruttó jövedelme Ft/óra						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Burgonya	184	235	345	252	205	305	520
Szabadszabvány paradicsom	48	56	56	39	44	24	133
Hajtatott paradicsom	50	66	122	110	64	171	100
Szabadszabvány zöldpaprika	49	102	124	106	128	132	252
Hajtatott zöldpaprika	37	51	152	176	150	217	212
Fűszerpaprika	63	62	296	130	174	198	195
Vöröshagyma	–	–	–	–	–	–	–
Uborka	–	–	–	–	–	–	–
Alma	50	97	66	139	156	77	130
Őszibarack	17	79	93	171	111	79	234
Málna	–	–	–	–	–	–	–
Borszőlő	57	33	46	-11	0	-21	25
Dohány	–	–	–	–	–	–	–
Megnevezés	A saját munka bruttó jövedelme Ft/óra						Index 1999 = 100 %
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Burgonya	848	-34	326	934	277	965	348,37
Szabadszabvány paradicsom	85	287	230	208	44	532	1209,09
Hajtatott paradicsom	161	177	176	317	664	1070	161,30
Szabadszabvány zöldpaprika	197	388	331	248	268	351	130,97
Hajtatott zöldpaprika	132	163	292	406	521	580	111,32
Fűszerpaprika	80	312	572	503	223	658	295,07
Vöröshagyma	160	389	923	765	327	1096	335,17
Uborka	116	265	428	338	288	420	145,83
Alma	262	308	332	400	447	544	121,70
Őszibarack	466	212	268	326	187	220	117,65
Málna	73	–	13	58	22	63	286,36
Borszőlő	79	183	144	136	141	311	220,57
Dohány	–	126	293	293	71	62	87,32

A közölt adatok alapján megállapítható továbbá az is, hogy az egy órára jutó jövedelmek alakulása gyakorlatilag megegyezik a bruttó jövedelemnél már vázolt tendenciákkal, ami végül is arra utal, hogy a megfigyelt termékek előállítására fordított munkaidő általában összhangban volt az önköltség és az átlagár alakulásával.

A növényeknél tapasztaltakkal ellentétben, az állattartásban az egyórai saját munkára jutó hozadék rendkívül alacsony volt a bemutatott termékeknél (12. táblázat). Mindössze néhány évben a tojáságazatnál találtunk a növényekére jellemző fajlagos jövedelmeket. Az okokat illetően, értelemszerűen itt is vissza kell utalnunk a bruttó jövedelmeknél már leírtakra. Ezen ágazatokban eleve alacsonyabbak a jövedelmek, és ehhez kapcsolódik, hogy a kis állatlétszámok miatt viszonylag magas a fajlagos munkaidő-felhasználás.

12. táblázat

A fontosabb állati termékek egyórai saját munka bruttó jövedelmének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	A saját munka bruttó jövedelme Ft/óra						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Tehéntej	26	32	32	28	22	25	30
Vágómarha	7	6	9	10	5	5	18
Vágósertés	21	18	27	7	19	15	54
Étkezési tyúktojás	34	25	39	90	162	208	229
Húscsirke	17	27	14	19	10	48	128
Húsnyúl	7	4	7	13	14	10	5
Megnevezés	A saját munka bruttó jövedelme Ft/óra						Index 1999 = 100%
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Tehéntej	55	32	59	81	61	89	145,90
Vágómarha	37	3	2	26	-2	28	–
Vágósertés	101	6	48	25	0,32	85	–
Étkezési tyúktojás	196	64	313	80	61	261	427,87
Húscsirke	54	78	-8	48	-24	94	–
Húsnyúl	8	-1	6	7	-5	-3	–

Az ágazatok és az egyes évek valós – egymással összevethető – jövedelemhelyzetének és a ráfordítások hasznosulásának megismerése érdekében fontosnak tartjuk a termelési érték bruttó jövedelem-hányadának ismeretét is.

A számítások alapján elmondható, e mutató tekintetében is igen nagyok a különbségek a növénytermelési ágazatok között úgy a tendenciák, mint a mértékek tekintetében. (13. táblázat)

13. táblázat

A fontosabb növényi termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem, Ft						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Burgonya	37,90	35,70	40,80	29,44	24,73	34,53	34,94
Szabadszőlő paradicsom	44,30	48,50	41,70	26,27	30,62	15,45	41,55
Hajtatott paradicsom	31,30	34,30	48,30	37,89	23,24	36,99	25,72
Szabadszőlő zöldpaprika	33,30	51,50	41,10	47,00	50,00	44,15	47,49
Hajtatott zöldpaprika	25,70	26,10	51,40	54,50	49,73	53,76	50,98
Fűszerpaprika	55,60	45,10	64,80	48,20	49,04	40,40	30,11
Vöröshagyma	–	–	–	–	–	–	–
Uborka	–	–	–	–	–	–	–
Alma	41,10	46,20	34,90	48,10	35,98	25,37	31,14
Őszibarack	21,40	49,00	55,10	57,61	44,41	29,76	52,51
Málna	–	–	–	–	–	–	–
Borszőlő	41,70	26,30	28,60	-9,53	0,20	-14,45	13,27
Dohány	–	–	–	–	–	–	–
Megnevezés	100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem, Ft						Index 1999 = 100 %
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Burgonya	41,36	-2,70	19,95	37,28	29,56	34,15	115,53
Szabadszőlő paradicsom	23,34	37,83	21,79	21,87	6,98	42,30	606,02
Hajtatott paradicsom	30,55	32,45	31,30	41,74	47,47	57,99	115,84
Szabadszőlő zöldpaprika	44,24	49,08	41,37	33,55	32,90	27,82	84,56
Hajtatott zöldpaprika	38,61	43,76	49,82	52,20	55,91	56,79	101,57
Fűszerpaprika	19,45	47,15	60,20	56,37	34,27	55,39	161,63
Vöröshagyma	8,07	20,71	40,57	35,37	17,99	41,42	230,24
Uborka	27,54	34,12	44,95	33,75	25,01	28,66	114,59
Alma	43,13	33,80	27,96	32,68	52,21	32,39	62,04
Őszibarack	61,00	48,95	51,28	46,46	35,00	34,25	97,85
Málna	32,12	–	13,05	28,02	16,07	41,17	256,19
Borszőlő	22,17	39,71	29,29	26,93	29,26	38,08	130,14
Dohány	–	10,68	30,39	29,83	10,65	9,38	88,08

A jövedelemhányad elmozdulásai jól tükrözik az ágazatok relatív helyzetét. Ennek alapján az ágazatokat három csoportba lehet osztani. Azokra, amelyeknél szinte állandó az ingadozás, továbbá azokra, amelyeknél folyamatosan vagy javul, vagy romlik a jövedelemhányad. Így például, a vöröshagymánál és az uborkánál

megfigyelésük évétől folyamatos emelkedés észlelhető, de a két hajtattott ágazatban is javuló a tendencia. Ezekkel szemben a szabadföldi zöldségnál, az almánál, az őszibaracknál, a borszőlőnél és a dohányynál szinte egyenletes romlás látható.

Ezeket is figyelembe véve megállapítható, hogy a növénytermelési ágazatokban összességében még kedvezőek az arányok.

Az állattartó ágazatok jövedelmezőségét vizsgálva lesújtó képet kapunk. Gyakorlatilag a megfigyelés kezdeti évétől szinte folyamatosan romlanak az értékek, különösen az évtized második felétől tapasztalható ez, amelyek egyébként már a nyolcvanas évek végén is messze elmaradtak a növénytermékeiktől (14. táblázat).

14. táblázat

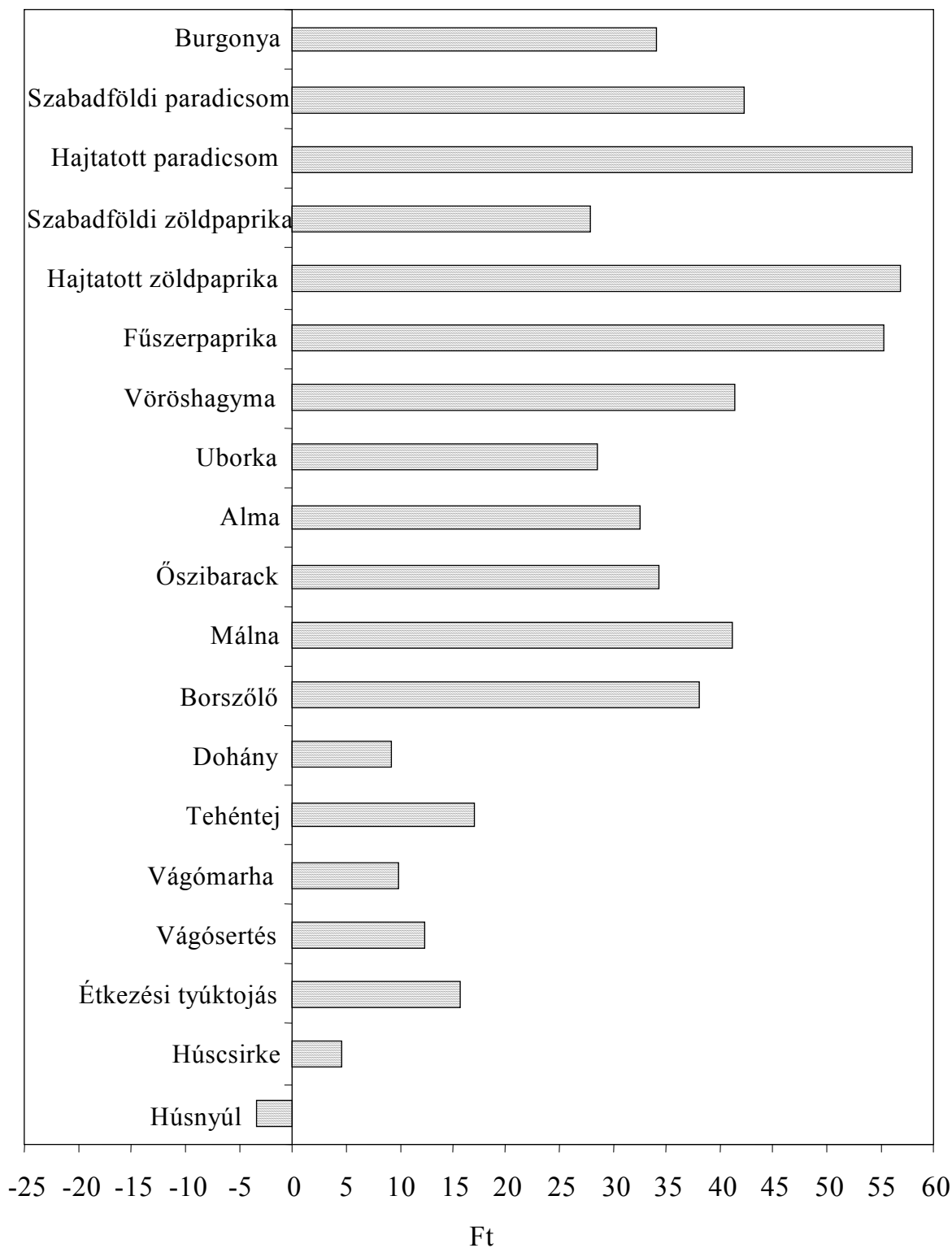
A fontosabb állati termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban

Megnevezés	100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem, Ft						
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Tehéntej	39,00	36,90	33,60	26,20	22,82	24,80	22,14
Vágómarha	11,90	9,40	10,70	13,80	6,82	5,60	10,12
Vágósertés	16,80	12,70	13,50	4,00	7,63	6,40	14,65
Étkezési tyúktojás	13,30	8,20	9,80	17,90	25,81	36,00	31,56
Húscsirke	4,00	4,10	2,00	2,00	1,08	4,10	8,11
Húsnyúl	17,70	13,30	15,80	20,80	20,15	13,80	5,45
Megnevezés	100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem, Ft						Index 1999 = 100%
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Tehéntej	28,95	14,60	21,50	23,90	17,16	16,92	98,60
Vágómarha	15,40	1,80	1,20	11,60	-0,97	9,85	–
Vágósertés	19,00	1,10	8,00	4,10	0,06	12,46	–
Étkezési tyúktojás	15,60	3,50	18,00	5,60	4,83	15,79	326,90
Húscsirke	3,60	2,40	-0,30	1,70	-1,09	4,52	–
Húsnyúl	7,00	-0,70	5,30	5,50	-5,74	-3,41	–

A bemutatott hat állattartó ágazatból az évtized végére mindössze a tejnél, a vágósertésnél és a tojásnál alakult mérhető szinten a jövedelmezőség, míg a többi ágazat csak vegetál. Itt kell visszautalnunk arra az észrevételre, mely szerint a termelők alternatív jövedelemszerzési lehetőségek hiányában a kevésbé rentábilis termelést is felvállalják. Emellett az állattartás fenntartásában szerepet játszik az is, hogy ha szerény mértékű, de viszonylag (a növényekhez képest) folyamatosabb bevételhez segíti a kistermelőket. A növényi és az állati termékek jövedelmezőségében lévő különbségeket a 9. ábra is pontosan tükrözi.

9. ábra

A fontosabb növényi és állati termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2000-ben

Amint azt már említettük, az egyéni termelésben az eredményes gazdálkodást a bruttó jövedelem színvonala jelzi. Ennek ellenére a tisztánlátás és a más termelői csoportokkal való összehasonlíthatóság megteremtése érdekében termékenként a nettó jövedelem alakulását is kiszámítottuk. Ennek érdekében számszerűsítettük a saját munkaráfordítás díjait. A KSH adatai, a társas vállalkozásokban ténylegesen alkalmazott óradíjak, valamint a 2000. év aktuális „napszámainak” alapján a termelők eltérő adottságait figyelembe véve három bérszínvonalat alakítottunk ki. (15. táblázat)

15. táblázat

A részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban termelt főbb termékek nettó jövedelmének alakulása a saját munkaráfordítás különböző mértékű feltételezett díjazása esetén, 2000-ben

Megnevezés	Mérték-egység	A mezőgazdaság átlagos munkadíjszínvonala		
		180 Ft/óra	210 Ft/óra	280 Ft/óra
		nettó jövedelem Ft		
Burgonya	t	10049	9665	7324
Szabadföldi paradicsom	t	6839	6256	4896
Hajtatott paradicsom	t	60631	58587	53816
Szabadföldi zöldpaprika	t	8191	6751	3389
Hajtatott zöldpaprika	t	50572	46781	37934
Fűszerpaprika	t	31467	29490	27878
Vöröshagyma	t	15481	14974	13791
Uborka	t	8043	7037	4690
Alma	t	5777	5301	4189
Őszibarack	t	3226	809	-4832
Málna	t	-266279	-334554	-493861
Borszőlő	t	9556	7376	2288
Dohány	t	-62194	-78040	-115014
Tehéntej	l	-12,04	-16,00	-25,24
Vágómarha	kg	-152,35	-182,35	-252,35
Vágósertés	kg	-35,67	-46,89	-73,07
Étkezési tyúktojás	db	0,79	0,50	-0,19
Húscsirke	kg	-7,77	-10,47	-16,77
Húsnyúl	kg	-694,70	-808,79	-1075,00

A saját munka-ráfordítás értékének termelési költségként való elszámolása alapján megállapítható, hogy a málna és a dohány kivételével, valamint az őszibarack legmagasabb bérkategóriájának kivételével a növénytermelésben minden terméknél képződik nettó jövedelem. Ezzel szemben az állattartásban a tojás két alsó bérkategóriáját kivéve, valamennyi kalkulált óradíj veszteségessé vált.

A tanulmány eddig bemutatott átlagos értékeiben természetesen a termelők legkülönbözőbb anyagi, szellemi vagy környezeti feltételei jutnak érvényre, ezért nyilvánvalóan az ezek mögött meghúzódó különbségek is jelentősek. A következőkben ezeket az eltéréseket szeretnénk bemutatni a három legfontosabb mutatónál: az önköltségnél, az értékesítési átlagárnál és a bruttó jövedelemnél (16. táblázat).

16. táblázat

A főbb termékek termékegységre jutó mutatóinak szóródása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2000-ben

Megnevezés	M.e.	Önköltség		Értékesítési ár		Bruttó jövedelem	
		minimum	maximum	minimum	maximum	minimum	maximum
Burgonya	Ft/t	13134	51757	28524	50000	-1911	30267
Szabadföldi paradicsom	Ft/t	10818	39552	17259	55000	1286	31750
Hajtatott paradicsom	Ft/t	34941	135545	55000	210000	20059	112578
Szabadföldi zöldpaprika	Ft/t	30321	71935	43000	86500	3001	53832
Hajtatott zöldpaprika	Ft/t	44514	53642	84182	250000	7748	95486
Fűszerpaprika	Ft/t	31233	90686	72000	90000	-686	52331
Vöröshagyma	Ft/t	18500	37637	32000	56000	219	33027
Uborka	Ft/t	31628	45383	46300	64700	11954	20372
Alma	Ft/t	10883	49352	22000	55000	-839	28741
Őszibarack	Ft/t	27235	59727	43820	80000	-7727	36025
Málna	Ft/t	124147	436874	240000	450000	-100874	202125
Borszőlő	Ft/t	23332	63341	43000	75000	-1038	35579
Dohány	Ft/t	178606	377182	253000	377375	-28027	93031
Tehéntej	Ft/l	34,28	68,96	46,23	100,01	-7,63	32,34
Vágómarha	Ft/kg	247,67	356,48	260,00	310,00	-56,48	57,24
Vágósertés	Ft/kg	201,21	278,93	220,00	281,00	-22,62	52,84
Étkezési tyúktojás	Ft/db	11,36	15,15	13,00	18,04	-1,13	3,95
Húscsirke	Ft/kg	163,57	217,06	158,70	241,67	-36,20	29,96
Húsnyúl	Ft/kg	269,96	370,28	266,04	315,00	-60,28	11,33

A közölt minimum és maximum értékek általában az önköltségnél térnek el legkisebb mértékben egymástól, az értékesítési átlagáraknál már nagyobb a szóródás, de értelemszerűen a legnagyobb nagyságrendekkel különböző eltérések a bruttó jövedelemnél vannak. Figyelmet érdemel, hogy a tizenkilenc termékből tizenháromnál a minimumértékek már veszteséget jelentenek. Ezek a szélsőértékek azt jelzik, hogy vannak termelők, akik válaszütt előtt állnak: vagy felhagynak a veszteséges termeléssel, vagy saját, esetleg idegen segítséggel megpróbálják a kedvező eredményeket elérő gazdákhöz való felzárkózást.

Az előzőekben a rendelkezésünkre álló adatok segítségével csak a részmunkaidős kisgazdaságokra jellemző ágazatok, illetve termékek fajlagos jövedelemhelyzetét vizsgáltuk. Az adatbázis adta lehetőségek felhasználásával arra

is választ kerestünk, hogy az elmúlt néhány évben egy termék előállítása mekkora jövedelem realizálását teszi lehetővé a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó kistermelők számára (17. táblázat).

Az egy gazdaságra jutó termelési érték és a bruttó jövedelemalakulás alapján röviden a következők mondhatók el:

- Az ágazatok nagyobb részében gyakorlatilag valamennyi évben viszonylag magasak az elérhető jövedelmekhez képest a ráfordítások árai (költségek). Ez a megállapítás igaz mind a növénytermelési, mind az állattenyésztési ágazatokra.
- Értelemszerűen, az ágazati jövedelmeknél leírtakhoz hasonlóan, az egész gazdaságra számított jövedelemösszegben is jelentős ingadozások tapasztalhatók az egyes évek között, ami összességében komoly gondokat okoz a gazdálkodóknak, nagyfokú kockázattal terheli jövedelemszerzésüket.
- Néhány ágazatot kivéve az éves szinten elérhető jövedelmek igen alacsonyak, ténylegesen nem fedezik, nem hogy a család, de még a gazdálkodó megélhetését sem. E termelési méretek valójában tényleg csak a jövedelemkiegészítést szolgálhatják.

Az egy kisgazdaságra jutó bruttó termelési érték és a bruttó jövedelem alakulása

M.e.: Ft

Megnevezés	Egy kisgazdaságra jutó évi					
	1998		1999		2000	
	termelési érték	bruttó jövedelem	termelési érték	bruttó jövedelem	termelési érték	bruttó jövedelem
Burgonya	354658	132204	350653	103655	476549	162724
Szabadföldi paradicsom	537243	117477	540774	37737	794173	335961
Hajtatott paradicsom	328157	136967	627985	298133	821939	451959
Szabadföldi zöldséppaprika	265771	89177	324100	106642	372651	103683
Hajtatott zöldséppaprika	529641	276497	755412	422368	849725	482551
Fűszerpaprika	424026	239027	299966	102787	681578	377493
Vöröshagyma	699589	247468	484838	87199	1006960	417080
Uborka	281463	94984	337850	84506	290824	83495
Alma	448828	146655	783260	408970	610812	197866
Ószi barack	243902	113310	244854	85688	269370	92247
Málna	345874	59633	99371	15970	106572	43871
Borszőlő	146845	39544	157739	46151	226749	86340
Dohány	663593	197940	292839	31196	512509	48092
Tehéntej	1163483	277700	1544598	265193	1970318	333472
Vágómarha	417537	48448	530090	-5172	533234	52552
Vágósertés	552035	22803	483228	285	602332	75048
Étkezési tyúktojás	2687836	149413	5535192	267358	3884914	613492
Húscsirke	468070	8095	501767	-5489	8719196	393906
Húsnyúl	27530	1510	11898	-262	69046	-2358

3. Információink és tapasztalataink a kistermelés néhány aktuális kérdéséről

A részmunkaidős mezőgazdasági termelők érdekeltségi viszonyait elemző tanulmányainkban évről-évre röviden összefoglaljuk azokat a tapasztalatokat, illetve a nehezen, vagy egyáltalán nem számszerűsíthető információkat, amelyek adatgyűjtéseink, valamint szakmai konzultációink alapján birtokunkba jutottak.

Ezek közreadását egyúttal kötelességünknek is tekintjük, mivel az adataikat rendelkezésünkre bocsátó termelők adatgyűjtő tömbjeinket egyfajta „fórumként” is kezelik, ahol az őket érintő gondjaiknak, problémáiknak, kérdéseiknek hangot adhatnak.

E véleményekkel kapcsolatban elmondható azonban, hogy a felvetett gondolatok jelentős része messze túlmutat az egyéni termelés kérdésein, általában nem csak erre a termelői körre, hanem gyakorlatilag a mezőgazdaság egészére vonatkoznak. Ezeknek az általánosságban felvetett problémáknak gyakori jellemzője továbbá az is, hogy azok az adott évben nem új keletűek már.

Természetesen azt is meg kell említeni, hogy a termelők néha olyan gondok megoldására is külső segítséget várnak, amelyben gyakran saját maguk tehetnék a legtöbbet, sajnos esetenként nincsenek tisztában az állami szerepvállalás határaival.

Az előbbiekhöz kapcsolódva szükséges megemlíteni azt is, hogy a gazdák nem kellően informáltak az Európai Unióhoz való csatlakozás kérdéseiről, sokan, magától a belépéstől, problémáik egész sorának megoldódását remélik. Sok és felesleges csalódástól lehet előre megkímélni a termelőket, ha a valós ismeretek birtokába jutnak. Nagy jelentősége lenne, ha mindannyian tudnák, hogy egy szorosan szabályozott közös agrárpolitikához kell majd alkalmazkodniuk, illetve egy telített, esetenként még túltermeléssel is küszködő piachoz kell csatlakozniuk.

Napjainkban és e kiadvány keretein belül is hangsúlyt kap az egyéni mezőgazdasági termelők nagy száma, mint az agrárágazat egyik legkritikusabb pontja. Valójában nem a „nagy szám” jelenti az igazi gondot, hanem a termelők szervezetlensége. Az e probléma feloldását elősegítő jogszabály meg is született 1999-ben, de az Európai Unióban jól működő szervezeti forma, a TÉSZ (Termelői Értékesítési Szervezet) létrehozása és működése a szükséges hatósági jogkörök és pénzügyi feltételek hiányában nehézségekbe ütközik.

Az elmúlt évek során a terméktanácsok tették a leglátványosabb lépéseket a termelők, pontosabban a különböző mezőgazdasági termékek előállítói érdekében. A terméktanácsok lehetőségei is korlátozottak, azonban még a jól működőknek sincs teljes rálátásuk az adott ágazatra. (Például a Burgonya Terméktanácsnak csak a termesztés 60 százalékára van közvetlen hatása.)

A termelői – alulról jövő – szerveződések egyelőre váratnak magukra, pedig ezek a beszerző-, termeltető-, feldolgozó- és értékesítő szövetkezesek lennének

képesek leginkább javítani, erősíteni tagjaiknak a piaci versenyben való helytállást (nagybani beszerzés, a legfrissebb szakmai információk közvetítése, piaci információk áramoltatása, stb.).

Az előzőeken túl, e civil szerveződések szerepet játszhatnak abban is, hogy ne terjedjenek tovább a termelők megkárosítását, munkájuk eredményét rontó jelenségek. Gondolunk itt a silányan, hiányosan elvégzett szolgáltatásoktól kezdve, a termés, betakarítás előtti megdézsmálásig a legkülönbözőbb károkozásokra.

A saját kezdeményezéseken alapuló termelői összefogások beindulásában a legnagyobb gátat a tőkeszegénység okozza, de nem hallgathatjuk el azt sem, hogy az e téren meglehetősen alacsony vállalkozói kedvben a szakismeretek hiánya és e termelői kör meglehetősen magas életkora is közrejátszik.

Nyilvánvalóan a termelői szervezetek elterjedéséhez nagyfokú állami szerepvállalásra is szükség van, de a támogatások azonban nem téveszthetnek célt. Valóban az egyes árutermelő profilok fejlődését kell szolgálniuk, nem mosódhatnak össze a szociális támogatásokkal.

Az integrációk, különösen a vertikális kapcsolatok szélesebb körben való elterjedése a részmunkaidős termelési formából adódó problémák egész sorának megoldásában szerepet játszhatnak. A kulcskérdés csak az, hogy e termelési kapcsolatok valójában mennyire a kölcsönös érdekeltségen alapulnak, vagy esetleg a termelők kiszolgáltatottságát fokozzák. Ez a probléma sajnos felvetődhet, hiszen a privatizáció során nagyrészt külföldi tulajdonba került élelmiszer-feldolgozók egyes földrajzi és szakágazati területeken monopolhelyzetbe kerültek.

Az előző évek tanulmányaiban többször és részletesen foglalkoztunk a részmunkaidős termelést összességében érintő kérdéskörökkel, problémákkal. Ezekhez viszonyítva 2000-ben nem történtek külön említést érdemlő változások, jelentős részükre pedig az érdekeltségi viszonyok alakulása kapcsán már amúgy is kitértünk, így azok ismételt felvázolását most nem tartjuk szükségesnek.

Összefoglaljuk viszont azokat a sajátosságokat, amelyek alapvetően érintették az általunk megfigyelt **ágazatok** valamelyikét. Itt azonban nem tekinthetünk el attól, hogy esetenként visszautaljunk a korábbi tanulmányainkban már leírtakra, hiszen a problémák egy részét az ágazatok évek óta hordozzák magukkal.

Először a megfigyelt növénytermelési ágazatokkal kapcsolatban szeretnénk néhány általános, gyakorlatilag valamennyi ágazatra érvényes észrevételt tenni.

A hazai piaci és fogyasztói adatok összevetése szerint az elmúlt évek során a belső fogyasztás alakulását nem befolyásolta a megtermelt termékek mennyisége. A Központi Statisztikai Hivatal információi szerint a kilencvenes évek elején visszaesett fogyasztás beállt egy szintre, azóta a fogyasztók gyakorlatilag változatlan mennyiségben vásárolnak zöldséget, gyümölcsöt. A hazai termelés és fogyasztás arányainak pontos megállapítását nehezíti, hogy jelentős a saját fogyasztásra szánt termelés mennyisége. (A KSH becslése szerint mintegy 15 százalék.)

Ez azt jelenti, hogy a magyar kertészeti termékeknek, ide sorolva a burgonyát is, meg kell küzdeniük a hazai piacon egyrészt a fogyasztás bővüléséért, másrészt az import termékek kínálatával. Ezek közül egyaránt komoly kihívást jelentenek a nálunk nem termesztethető kultúrák, mint például a déligyümölcsök, és azok, amelyeket hazánkban hagyományosan termesztünk. Ez utóbbiak behozatalának célja, hogy az igényes fogyasztók az adott faj hazai idényén kívül is hozzájussanak egy-egy termékhez, de gyakran nem csak e szándék jut érvényre. Az import a hazai idénybe gyakran behúzódik, ami a primórtermelők nehézségein túl a szabadföldi termeléssel foglalkozó termelőinknek komoly gondot okoz. Ez azért lényeges szempont, mert néhány kultúránál már itthon is a termés egyre nagyobb hányada származik fólia, illetve növényházi termesztésből, illetve ezek segítségével az itthoni szezon is széthúzódott. A déligyümölcsök pedig, tagadhatatlan kedvező táplálkozási szerepüktől függetlenül az évtized eleje óta szűkítik a belső gyümölcspiacot, bár a fogyasztás szintje e termékeknél is beállt már.

Az általunk bemutatott – jellemzően kertészeti – ágazatok jövőjével kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy az Európai Unió 1997. januárjától új zöldség-gyümölcspiaci szabályozást vezetett be. Ez biztos orientációt ad az e termékekkel foglalkozó szakemberek számára, egyrészt magán a zöldség-gyümölcstermesztésen belüli, a piaci igényeknek leginkább megfelelő szerkezeti arányok kijelölésében, másrészt pedig az egyes ágazatokon belüli prioritások kialakításában, vagyis a belső piac, az exportirányultság és a feldolgozás mennyiségi mértékeinek meghatározásában.

Végezetül még egy fontos szempontot kell megemlítenünk, nevezetesen azt, hogy a hazai termékek versenyhelyzete a jól megtervezett mennyiségi célokra túl csak a minőségi feltételek szigorításával és a korszerű csomagolási technikák alkalmazásával, továbbfejlesztésével képzelhető el. A piaci viszonyokhoz való alkalmazkodás természetesen nem valósítható meg az intenzív és környezetbarát termesztésmódok, és korszerű fajták termesztésbe állítása nélkül.

- A **burgonya** egyike az elmúlt évek során legtöbb nehézséggel küzdő kultúráknak. Az ágazat gyakorlatilag magán viseli az érdekeltségi viszonyokkal összefüggésben már megemlített valamennyi problémát (értékesítési gondok, ráfordítás-visszafogások, aszály okozta károk, stb.). Azt azonban feltétlenül meg kell említeni, hogy bár az elmúlt évek során az ágazat teljesítményei sokat romlottak, a nemzetközi összehasonlításban a hazai termelés soha nem volt igazán versenyképes. Ez utóbbi egyértelműen abból adódik, hogy nem a megfelelő minőségű fajták kerültek a termesztésbe, a biológiai alapok jelentősen leromlottak. Ma már nem igaz azonban, hogy nem lenne megfelelő szaporítóanyag, de a vetőgumó igen magas ára miatt a gazdák továbbra sem fémzárolt alapanyagot ültetnek. Ez összefügg egyébként azzal a tudott ténnyel is, hogy a nem megfelelő termesztéstechnológia mellett a jó minőségű vetőgumó esetén is elmaradnak a hozamjavulások. Ezzel a kör szinte bezárul, és konzerválódnak a minőségi és mennyiségi problémák. Az ágazat számára nagy kihívást jelent, hogy az EU-ban a burgonyára nem

alkalmaznak kvótát, ezért vigyáznunk kell a hazai piacra, a belföldi fogyasztáshoz szükséges burgonyát továbbra is itthon lenne célszerű megtermelni

- A **szántóföldi paradicsomtermelés** gondjai a rendszerváltásig nyúlnak vissza, amikor is a feldolgozóipar több mint fele külföldi kézbe került, és ez nagymértékben megváltoztatta az érdekeltségi viszonyokat. Az évtized közepén bekövetkezett orosz gazdasági válság után pedig gyakorlatilag nem tudott helyre állni a feldolgozóipar. A szakértők szerint az exporttámogatásokat az ágazat fenntartására fordították, nem jutott belőle sem fejlesztésekre, sem a piackutatásra. Mindezek következtében a magyar paradicsomsűrítmény fokozatosan veszített versenyképességéből. A feldolgozóipar nehézségei az alapanyag-termelés alakulását nagymértékben determinálták. Míg kezdetben „csak” a felárak kifizetése maradt el, addig 2000-ben már maga az értékesítés sikere is megkérdőjeleződött a termelők számára. A termőterület példátlan visszaesése már az EU-tól kért támogatott kvótánkat is veszélyezteti. (Az ipari paradicsom szabályozása eltér a zöldség-gyümölcs szabályzástól, országokénti kvótákat hirdetnek meg három évre előre.)
- A **szabadföldi zöldpaprika-termesztésünkkel** egyelőre Európa fontos paprikatermesztő országai közé tartozunk. A földrész nyugati területén alkalmazott korszerű termesztési módokkal azonban nehezen vesszük fel a versenyt. A csatlakozás után egész évben korlátozások és vámok nélkül lesz behozható a külföldi paprika. Ezért a termék estében a kitűzendő cél, hogy a gazdák a hazai piacon már jól bevált magyar fajtákat ne engedjék kiszorulni a termelésből.
- A **hajtatott paradicsom- és paprikatermesztés** helyzetét a technológiai és fajtaváltás átmenetileg átsegítette az import áru megjelenését követően. A hosszabb tenyészidejű fajták, illetve a támrendszeres termesztés uralkodóvá válásával a termelők rövidtávon fel tudták venni a versenyt a konkurenciával. A csatlakozást követően azonban előreláthatóan gondjaik lesznek a korlátok nélkül folyamatosan a piacon lévő import termék miatt. A versenyben pedig a tőlünk jóval délebbre fekvő, valamint a fejlettebb kertkultúrájú, korszerű termesztéstechnológiájú (kőgyapoton termelt) országokkal nehezen fogjuk tudni felvenni az árharcot. Pontosabban feltételezhető, hogy a hazai termelés a leghidegebb hónapokban nem lesz fenntartható. Pozitív viszont, hogy a kőgyapotos termesztés már nálunk is megjelent, mintegy 100 hektáron főleg paradicsomot, paprikát, kígyóuborkát, padlizsánt és sárgadinnyét állítanak elő ezzel a módszerrel.
- A **fűszerpaprika** azon kevés ágazatok közé tartozott, amelyeknél a privatizáció, ha lehet ezt mondani, a lehető legkisebb nehézségeket okozta, mert a hagyományos termőterületek viszonylag együtt maradtak. Sokkal nagyobb válságot idézett elő az ágazatban az évtized elején a termék hamisítása, amelyet, ha áldozatok árán is, de kihevert az ágazat. A magyar fűszerpaprika napjainkban a külpiacokon veszített árelőnyéből, és a jövő nagy

kérdése, hogy a ma még 50 százalékos vámmal védett hazai piac meg tarthatja-e ezt az előnyét. A fűszerpaprika-termelők véleménye szerint az exporttámogatás növelésével javítani lehetne az ágazat helyzetén.

- A **vöröshagyma-termelésben** az elmúlt évek során a burgonyához hasonló terméshullámzások voltak megfigyelhetők, pontosabban az 1995. évi túltermelés hatásaival nehezen birkózott meg az ágazat. (Az 1995-96 gazdasági évben világválság volt a hagymapiacra.) Sok termelő felhagyott a termeléssel, és az erősen lecsökkent a vetésterület következtében. 1998-ban már behozatalra szorult az ország vöröshagymából. A Hagyma Terméktanács sok lépést tett az ágazat megmentéséért, előtérbe helyezve, hogy a hazai hagyma megfeleljen a piaci igényeknek. Ennek érdekében került bevezetésre az eredet-megjelölés „Makói hagyma” néven.
- Az **uborkatermelésben**, 2000-ben külön említést érdemlő változás nem következett be. A termék-előállítás fő célja továbbra is a hazai konzervgyárak kellő minőségű és mennyiségű alapanyaggal való ellátása. Ezért tartjuk fontosnak megemlíteni, hogy még az orosz válság következtében benragadt készletek április végéig végre kiürültek. (Az exportot az állam kilogrammonként 20 forinttal támogatta.) Fontos az ágazat szempontjából, hogy az EU felé történő értékesítésben az úgynevezett cornichon mérettel (1-3, 2-5 cm) vagyunk versenyképesek.
- Az **alma** a jelentős termésviszsaesések ellenére is a hazai gyümölcsstermelés több mint felét adja. Ez az arány várhatóan a jövőben is megmarad. Az alma azonban egyre nehezebben eladható termék, általában nem csak hazánkban, de az Európai Unió tagállamaiban is. (Leginkább ennek rovására fogyasztanak déligyümölcsöt az emberek.) Ezért is van nagy jelentősége annak, hogy exportunk közel fele ezekbe az országokba irányul, bár a kivitel mintegy nyolcvan százaléka léalma. Ez az arány jellemző egyébként az egész termés hasznosulására is, ami egyértelműen a korszerűtlen fajtaösszetétel és a gyenge minőség következménye.
- Az **őszibarack** – mint az ültetvények általában – szintén az elmúlt évek nagy vesztese. A 2000. év sem kedvezett az ágazatnak, ismét sok őszibarackfa pusztult ki vagy gyengült le veszélyes mértékben és a minőség is sok kívánnivalót hagyott maga után.
- A **málnatermelés** alakulásában az elmúlt időszakban említést érdemlő változást nem tapasztaltunk. A gyümölcs a könnyen értékesíthető termékek közé tartozik. A fajtaváltás ebben az ágazatban rendkívül indokolt lenne, mivel az átlagtermések jószereivel a nyugati ültetvények átlagterméseinek legfeljebb felét adják.
- A **szőlőágazat** helyzetét is javító törvényi intézkedések jelentősen megbolygatták a termelőket, mert a borhamisítások visszaszorítását, felszámolását célzó jövedéki törvény komoly anyagi és adminisztratív terheket ró a gazdákra. (Nyilvántartások, okmányok vezetése, stb.) A törvény több ponton került már módosításra, de sok még továbbra is az orvosolandó

kérdés. (A törvény fő hibájának azt tartják a termelők, hogy széttagolja a borpiacot, illetve drágítja az olcsóbb árfekvésű borokat) A 2000. év időjárása érdekes hatást gyakorolt a szőlőtermelésre. Az aszály ugyan ismét visszavetette a termésátlagokat, de a szélsőséges időjárás sem a növényi, sem az állati kártevőknek nem kedvezett. Összességében a gazdák az elmúlt évek legkimagaslóbb minőségű termését szüretelték.

- A **dohánytermesztésében** az elmúlt évtizedekben igen komoly technológiai váltás következett be. Ennél az ágazatnál is igaz, hogy csak nagy felkészültséggel és a technológiai fegyelem szoros betartásával lehet az ágazatban jövedelmet elérni. A termékkel kapcsolatban meg kell említeni, hogy a megfigyelt ágazatok közül ez az egyedüli, ahol a termelők mindegyike integrációhoz kapcsolódva végzi tevékenységét.
- A **tejtermelés** minőségi feltételeinek javulásában az elmúlt évben sem tapasztaltunk változást a kisgazdaságokban. E körben ismét csökkent a szarvasmarha-tartási kedv, az általunk megfigyelt gazdáknál pedig a tehenek átlaghozamai is. A részmunkaidős gazdaságokban folyó tejtermelés nagyon messze áll az EU elvárásoktól, a termelők önerőből nem tudják megvalósítani azokat a beruházásokat, amelyekkel megfelelhetnének a kritériumoknak. A termelők értékesítési nehézségekre nem panaszkodtak, a tej felvásárlása az év folyamán egyenletes volt, a fizetési határidő azonban több feldolgozó szervezet esetében továbbra is irreálisan hosszú. (Ez utóbbi természetesen nem csak a kistermelőkre vonatkozik.)
- A **vágómarha**-ágazatban a tejtermeléshez hasonlóan, illetve azzal összefüggésben csökkent az állatlétszám, de a BSE krízis hatására jelentősen változott a termék iránti kereslet is. Egyes körzetekben átmenetileg szünetelt is a felvásárlás, amely egyébként az esztendő során amúgy is rapszodikus volt. A felvásárlási árak igen nagy szélsőségek között mozogtak. A selejt teheneknek szinte nem volt piacuk.
- A **vágósertés**-ágazatban – a korábbi évekhez hasonlóan – az év során különbözőképpen alakultak a keresleti-kínálati viszonyok. Az esztendő a piac egyensúlyával kezdődött, majd tavasszal először nőtt, majd ismét csökkent a kereslet. Nyártól viszont folyamatosan emelkedett az igény a normál súlyú sertések iránt. A nagy kapacitással rendelkező vágóhidak a kis tételben hízalókkal nem szívesen kötnek felvásárlási szerződést. Mindössze a túlsúlyos állatok értékesítése okozott nehézségeket az esztendő során. Azok a termelők, akik az elmúlt esztendőben kitartottak a termelés folytatása mellett, kedvezően zárhatták az évet.
- A **húscsirke-termelés** viszonylagos olcsóságának, illetve az egészséges táplálkozás előtérbe kerülésének köszönhetően a többi vágóhús ágazathoz képest kevésbé szorult vissza, de az ágazat technikai-technológiai háttere nagyon leromlott. A termelőknek nincs tőkéjük a fejlesztésekre, ezáltal képtelenek hatékonyságukat növelni. Esetenként magának a termelésnek a finanszírozása is gondot jelent. A feldolgozók csak turnusokra kötnek szerződést, ami nagyon labilissá teszi a termelők helyzetét.

- A **tojástermelésben** szinte kizárólag az egyéni termelőknél következett be változás, csökkent a tojás és a tojóállomány. A tojástermelőknek fel kell készülniük arra, hogy a tojótyúk-tartás feltételei évről-évre szigorodnak. Az előírások kiterjednek a ketrec felületére, összes területére, a felszerelésekre (fészek, kapirgáló rész alommal, ülőrúd, stb.), a termék jelölésére, a csomagolás minőségellenőrzésére. Az etető és itatórendszerek vonatkozásában is várhatóak változások.
- A **húsnyúl**-előállítással foglalkozó részmunkaidős termelők az elmúlt évek során már nem tudták kiaknázni az ágazatban rejlő lehetőségeket. Ettől kedvezőbb helyzetben vannak azok a gazdák, akik teljes munkaidejükben végzik tevékenységüket és ennek megfelelően sokkal nagyobb létszámokkal foglalkoznak. Ezeknél garantáltan biztosított a korszerű fajtaösszetétel és tartástechnológia. Az ágazat sajátossága és egyben a fő problémája, hogy a nyúlvágóhidak többsége külföldi érdekeltségű tőkeerős vállalkozás, amelyekkel szemben a részmunkaidős kistermelők gyakorlatilag védtelenek. A Nyúl Terméktanács a kistermelők védelmében az I. osztályú vágónyúlra minimál árat vezetett be. Ennek értéke 2000. folyamán nem csökkenhetett 230 forint alá.

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat:	A termelői közösségek és a kisgazdaságok száma a megfigyelt ágazatokban, 2000-ben.....	9
2. táblázat:	A fontosabb növényi termékek termésátlagának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	17
3. táblázat:	A főbb termékek önköltségének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	22
4. táblázat:	A fontosabb állati termékek önköltségének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	23
5. táblázat:	Az egy kisgazdaságra jutó földterület alakulása.....	26
6. táblázat:	A szerződött és a szabadpiaci értékesítés aránya a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2000-ben.....	27
7. táblázat:	A fontosabb növényi termékek termékegységre jutó értékesítési árának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	28
8. táblázat:	A fontosabb állati termékek termékegységre jutó árának alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	29
9. táblázat:	A fontosabb növényi termékek termékegységre jutó bruttó jövedelmének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	36
10. táblázat:	A fontosabb állati termékek termékegységre jutó bruttó jövedelmének alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	37
11. táblázat:	A fontosabb növényi termékek egyórás saját munka bruttó jövedelmének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	39
12. táblázat:	A fontosabb állati termékek egyórás saját munka bruttó jövedelmének változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	40
13. táblázat:	A fontosabb növényi termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	41
14. táblázat:	A fontosabb állati termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem változása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban.....	42
15. táblázat:	A részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban termelt főbb termékek nettó jövedelmének alakulása a saját munkaráfordítás különböző mértékű feltételezett díjazása esetén, 2000-ben.....	44
16. táblázat:	A főbb termékek termékegységre jutó mutatóinak szóródása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2000-ben.....	45
17. táblázat:	Az egy kisgazdaságra jutó bruttó termelési érték és a bruttó jövedelem alakulása.....	47

Ábrák jegyzéke

1. ábra:	Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának és önköltségének alakulása, 1988 = 100 %	19
2. ábra:	Néhány fontosabb zöldségféle termésátlagának és önköltségének alakulása, 1988 = 100 %	20
3. ábra:	Az alma, az őszibarack és a borszőlő termésátlagának és önköltségének alakulása, 1988 = 100 %	21
4. ábra:	A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1988-2000	31
5. ábra:	A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1988-2000	32
6. ábra:	A fontosabb növényi termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1988-2000	33
7. ábra:	A fontosabb állati termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1988-2000	34
8. ábra:	A fontosabb állati termékek önköltségének és értékesítési árának együttes alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 1988-2000	35
9. ábra:	A fontosabb növényi és állati termékek 100 Ft termelési értékre jutó bruttó jövedelem alakulása a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban, 2000-ben	43

MELLÉKLETEK

Mellékletek jegyzéke

1. melléklet:	A burgonya költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	63
2. melléklet:	A szabadföldi paradicsom költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	64
3. melléklet:	A hajtattott paradicsom költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	65
4. melléklet:	A szabadföldi zöldpaprika költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	66
5. melléklet:	A hajtattott zöldpaprika költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	67
6. melléklet:	A fűszerpaprika költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	68
7. melléklet:	A vörörhagyma költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	69
8. melléklet:	Az uborka költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	70
9. melléklet:	Az alma költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	71
10. melléklet:	Az őszibarack költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	72
11. melléklet:	A málna költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	73
12. melléklet:	A borszőlő költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	74
13. melléklet:	A dohány költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	75
14. melléklet:	A tehéntej költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	76
15. melléklet:	A vágómarha költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	77
16. melléklet:	A vágósertés költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	78
17. melléklet:	Az étkezési tyúktojás költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	79
18. melléklet:	A húscsirke költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	80

19. melléklet: A húsnyúl költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban	81
---	----

1. melléklet

A BURGONYA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	741	635	380
2.	Vetésterület, termőterület	ha	394,00	355,60	258,50
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,53	0,56	0,68
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	17,72	18,58	42,06
5.	Főtermék mennyisége	t	8719,00	7996,00	5006,30
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	7541,00	6470,00	4476,00
7.	Termésátlag	t/ha	22,13	22,49	19,37
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	166565	171781	168520
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	25531	26910	22424
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	26108	30976	34529
11.	Energiaköltség	Ft/ha	20850	22880	31789
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	26090	27978	39864
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	265144	280525	297126
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	94511	95807	92114
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	12135	11154	17495
16.	Egyéb költség	Ft/ha	18713	22233	21216
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	106	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	390397	409719	427951
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	1904	1429	681
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	19520	20486	21398
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	408013	428776	448668
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	11712	12292	12839
23.	Termelési költség	Ft/ha	419725	441068	461507
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	578749	506565	626470
25.	Termelési érték	Ft/ha	669167	626167	700807
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	249442	185099	239300
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	267	277	248
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	934	668	965
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	18437	19065	23163
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	18966	19612	23826
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	30238	27842	36180
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	11272	8230	12354
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	37,28	29,56	34,15

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A SZABADFÖLDI PARADICSOM

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	118	117	103
2.	Vetésterület, termőterület	ha	110,00	116,60	116,80
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,93	1,00	1,13
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	20,91	23,97	25,67
5.	Főtermék mennyisége	t	2645,20	3411,10	3359,40
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	2621,70	3298,60	3316,20
7.	Termésátlag	t/ha	24,05	29,25	28,76
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	41350	27593	28235
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	22477	18986	24577
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	51229	27324	28634
11.	Energiaköltség	Ft/ha	41981	61256	58084
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	51178	18773	42839
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	208215	153932	182369
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	142957	234402	128704
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	15186	14382	16439
16.	Egyéb költség	Ft/ha	51570	84500	47948
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	21441	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	417928	465775	375460
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	20896	23289	18773
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	438824	489064	394233
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	12538	13973	11264
23.	Termelési költség	Ft/ha	451362	503037	405497
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	572476	523015	693809
25.	Termelési érték	Ft/ha	577681	540774	702808
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	126319	37737	297311
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	608	854	559
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	208	44	532
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	18246	16720	13708
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	18768	17198	14099
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	24020	18488	24437
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	5252	1290	10338
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	21,87	6,98	42,30

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

3. melléklet

A HAJTATOTT PARADICSOM
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	170	148	143
2.	Vetésterület, termőterület	ha	8,90	8,60	9,80
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,05	0,06	0,07
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	18,33	27,00	17,38
5.	Főtermék mennyisége	t	745,10	738,00	868,00
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	709,00	720,00	831,80
7.	Termésátlag	t/ha	83,72	85,81	88,57
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	765618	975581	1063265
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	126045	145000	146224
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	170787	189535	222347
11.	Energiaköltség	Ft/ha	692966	999826	1185102
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	538371	770436	823878
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	2293787	3080378	3440816
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	451470	554730	642449
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	418770	497203	542436
16.	Egyéb költség	Ft/ha	376526	957994	463469
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	3540553	5090305	5089170
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	210867
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	177028	254515	254459
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	3717581	5344820	5132762
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	106217	152709	152675
23.	Termelési költség	Ft/ha	3823798	5497529	5285437
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	6245056	10211628	11252449
25.	Termelési érték	Ft/ha	6563146	10466417	11741991
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	2739348	4968888	6456554
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	8652	7487	6036
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	317	664	1070
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	44405	62287	57951
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	45674	64066	59675
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	78394	121972	132573
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	32720	57906	72898
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	41,74	47,47	54,99

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A SZABADFÖLDI ZÖLDPAPRIKA

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	272	219	203
2.	Vetésterület, termőterület	ha	118,50	114,70	106,60
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,44	0,52	0,53
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	24,19	24,33	25,08
5.	Főtermék mennyisége	t	1463,00	1357,60	1238,40
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	1442,00	1346,00	1185,40
7.	Termésátlag	t/ha	12,35	11,84	11,62
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	63286	46121	57438
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	28603	13545	32358
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	45907	49360	33837
11.	Energiaköltség	Ft/ha	44282	50803	56950
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	91015	76545	103187
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	273093	236374	283770
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	57499	93283	97793
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	20189	29892	42920
16.	Egyéb költség	Ft/ha	20839	27663	46316
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	904
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	371620	387212	469895
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	18581	19361	23495
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	390201	406573	493390
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	11149	11616	14097
23.	Termelési költség	Ft/ha	401350	418189	507487
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	595162	617735	672863
25.	Termelési érték	Ft/ha	604026	623269	703115
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	202676	205080	195628
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	817	766	558
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	248	268	351
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	31595	34339	42460
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	32498	35320	43674
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	48909	52641	60509
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	16411	17321	16835
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	33,55	32,90	27,82

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

5. melléklet

A HAJTATOTT ZÖLDPAPRIKA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	218	216	223
2.	Vetésterület, termőterület	ha	13,20	14,60	15,50
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,06	0,07	0,07
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	25,75	24,50	22,23
5.	Főtermék mennyisége	t	1204,10	1352,00	1457,30
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	1188,00	1285,00	1455,20
7.	Termésátlag	t/ha	91,22	92,60	94,02
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	1110197	1297671	1320516
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	149967	146692	135879
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	230318	90130	254806
11.	Energiaköltség	Ft/ha	865850	1021524	1140832
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	549129	723904	742581
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	2905461	3279921	3594614
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	330820	418108	573045
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	403981	500455	506165
16.	Egyéb költség	Ft/ha	266285	206832	182968
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	3906547	4405316	4856792
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	195327	220266	242840
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	4101874	4625582	5099632
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	117196	132159	145704
23.	Termelési költség	Ft/ha	4219070	4757741	5245336
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	8709273	10257105	12121310
25.	Termelési érték	Ft/ha	8827359	10791604	12138922
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	4608289	6033863	6893586
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	11350	11575	11882
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	406	521	580
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	44967	49952	54240
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	46252	51379	55790
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	96770	116540	129110
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	50518	65161	73320
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	52,20	55,91	56,79

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A FŰSZERPAPRIKA

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	641	419	361
2.	Vetésterület, termőterület	ha	444,00	291,00	283,00
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,69	0,69	0,78
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	30,05	30,15	29,50
5.	Főtermék mennyisége	t	5068,00	2073,00	3161,00
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	5067,00	2073,00	3161,00
7.	Termésátlag	t/ha	11,41	7,12	11,17
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	37861	42595	64081
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	17011	18431	13606
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	54245	67331	73731
11.	Energiaköltség	Ft/ha	23273	19607	23793
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	59387	55048	91145
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	191777	203012	266356
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	33736	37008	53912
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	12785	15371	24418
16.	Egyéb költség	Ft/ha	9956	9207	16289
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	248254	264598	360975
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	12413	13230	18049
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	260667	277828	379024
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	7448	7938	10829
23.	Termelési költség	Ft/ha	268115	285766	389853
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	614653	434956	873788
25.	Termelési érték	Ft/ha	614531	434733	873818
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	346416	148967	483965
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	689	667	736
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	503	223	658
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	22845	39021	33932
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	23498	40136	34902
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	53859	61058	78229
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	30361	20922	43327
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	56,37	34,27	55,39

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A VÖRÖSHAGYMA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	32	40	37
2.	Vetésterület, termőterület	ha	32,70	31,40	38,50
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	1,02	0,78	1,04
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	49,06	29,39	30,39
5.	Főtermék mennyisége	t	811,15	688,00	833,50
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	772,15	597,00	815,50
7.	Termésátlag	t/ha	24,81	21,91	21,65
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	89817	81401	123766
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	40416	46131	50608
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	74208	90382	94208
11.	Energiaköltség	Ft/ha	43417	52523	52499
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	16942	20637	31977
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	264800	291074	353058
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	88803	109193	79094
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	14296	28260	38559
16.	Egyéb költség	Ft/ha	42523	43503	54468
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	410422	472030	525179
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	20521	23602	26259
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	430943	495632	551438
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	12313	14161	15755
23.	Termelési költség	Ft/ha	443256	509793	567193
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	652784	539395	947286
25.	Termelési érték	Ft/ha	685872	621587	968231
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	242616	111794	401038
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	317	342	366
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	765	327	1096
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	17370	22621	25471
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	17866	23268	26198
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	27645	28370	44722
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	9779	5102	18524
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	35,37	17,99	41,42

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

Az UBORKA

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	118	85	82
2.	Vetésterület, termőterület	ha	31,50	24,90	18,50
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,27	0,29	0,23
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	21,20	21,46	23,35
5.	Főtermék mennyisége	t	701,00	660,80	476,20
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	701,00	660,80	475,80
7.	Termésátlag	t/ha	22,25	26,54	25,74
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	124913	154092	195731
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	68772	80783	62489
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	93052	128755	95886
11.	Energiaköltség	Ft/ha	43967	65419	113086
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	83385	127124	101595
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	414089	556173	568787
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	108825	117229	165870
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	26223	32395	36569
16.	Egyéb költség	Ft/ha	90367	103092	64027
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	639504	808889	835253
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	31975	40444	41763
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	671479	849333	877016
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	19185	24267	25058
23.	Termelési költség	Ft/ha	690664	873600	902074
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	1042647	1164912	1263405
25.	Termelési érték	Ft/ha	1042457	1165000	1264452
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	351793	291400	362378
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	1042	1012	863
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	338	288	420
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	30179	32002	34072
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	31041	32916	35046
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	46852	43896	49124
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	15811	10980	14078
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	33,75	25,01	28,66

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

9. melléklet

Az ALMA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	350	255	255
2.	Vetésterület, termőterület	ha	294,00	244,00	240,00
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,84	0,96	0,94
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	33,34	33,08	33,59
5.	Főtermék mennyisége	t	6549,00	5405,60	5850,90
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	5368,00	3630,00	4662,80
7.	Termésátlag	t/ha	22,28	22,15	24,38
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	0	0	0
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	31176	47801	22376
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	108970	115841	129968
11.	Energiaköltség	Ft/ha	23266	45319	40677
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	18997	16010	13476
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	182409	224971	206497
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	111000	77712	160892
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	13472	17493	23507
16.	Egyéb költség	Ft/ha	26202	44623	23583
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	333083	364799	414479
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	4098	8333
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	16654	18240	20724
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	349737	378941	426870
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	9992	10944	12434
23.	Termelési költség	Ft/ha	359729	389885	439304
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	437876	547994	517826
25.	Termelési érték	Ft/ha	534319	815895	649800
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	174590	426010	210496
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	437	447	387
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	400	953	544
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	15697	17108	17509
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	16146	17602	18019
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	23982	36835	26653
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	7836	19233	8634
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	32,68	52,21	32,39

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

Az ŐSZIBARACK

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	192	180	178
2.	Vetésterület, termőterület	ha	74,50	84,00	84,00
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,39	0,47	0,47
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	32,68	31,12	31,12
5.	Főtermék mennyisége	t	747,00	711,00	930,00
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	710,00	681,00	849,00
7.	Termésátlag	t/ha	10,03	8,46	11,07
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	0	0	0
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	20889	21735	26411
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	63389	80067	86863
11.	Energiaköltség	Ft/ha	44748	34333	37057
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	43340	19819	34470
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	172366	155954	184801
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	90298	107726	113209
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	24145	22525	33658
16.	Egyéb költség	Ft/ha	23240	27360	17274
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	310049	313565	348942
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	15502	15678	17447
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	325551	329243	366389
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	9301	9407	10468
23.	Termelési költség	Ft/ha	334852	338650	376857
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	594224	499238	523282
25.	Termelési érték	Ft/ha	625391	520967	573127
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	290539	182317	196270
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	890	973	892
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	326	187	220
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	32458	38918	33097
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	33385	40030	34043
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	62352	61580	51773
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	28967	21550	17730
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	46,46	35,00	34,25

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

11. melléklet

A MÁLNA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	844	1512	1478
2.	Vetésterület, termőterület	ha	133,70	157,70	145,60
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,16	0,10	0,10
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	14,73	14,34	17,49
5.	Főtermék mennyisége	t	769,20	764,00	445,20
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	769,20	763,00	445,20
7.	Termésátlag	t/ha	5,75	4,84	3,06
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	0	2845	0
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	60476	132958	121307
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	25749	26711	20409
11.	Energiaköltség	Ft/ha	145682	143792	229001
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	100685	362174	60995
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	332592	668480	431712
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	30793	25555	52788
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	21498	16387	33067
16.	Egyéb költség	Ft/ha	501764	61803	63001
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	886647	772225	580568
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	44332	38611	29028
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	930979	810836	609596
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	26599	23167	17417
23.	Termelési költség	Ft/ha	957578	834003	627013
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	1331019	993356	1064915
25.	Termelési érték	Ft/ha	1330286	993705	1065718
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	372708	159702	438705
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	6426	7323	6964
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	58	22	63
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	161909	167528	199214
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	166535	172315	204906
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	231354	205311	348274
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	64819	32996	143368
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	28,02	16,07	41,17

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A BORSZŐLŐ

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	981	813	742
2.	Vetésterület, termőterület	ha	404,00	345,00	313,60
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	0,41	0,42	0,42
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	43,51	41,76	40,11
5.	Főtermék mennyisége	t	3499,60	2661,40	2848,82
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	3087,60	2292,20	2541,62
7.	Termésátlag	t/ha	8,66	7,71	9,08
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	0	0	0
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	18173	18377	22795
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	66741	79169	79623
11.	Energiaköltség	Ft/ha	29407	30893	36757
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	20051	17661	27583
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	134372	146100	166758
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	69637	74112	90164
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	22271	14999	28853
16.	Egyéb költség	Ft/ha	16045	10795	23770
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	0	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	242325	246006	309545
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	0	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	12116	12300	15477
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	254441	258306	325022
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	7270	7380	9286
23.	Termelési költség	Ft/ha	261711	265686	334308
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	316078	323646	481888
25.	Termelési érték	Ft/ha	358160	375570	539879
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	96449	109884	205571
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	709	780	660
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	136	141	311
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	29381	33503	35795
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	30221	34460	36818
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	41358	48712	59458
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	11137	14252	22640
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	26,93	29,26	38,08

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A DOHÁNY
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	81	44	178
2.	Vetésterület, termőterület	ha	97,80	31,00	133,45
3.	Egy kisgazdaságra jutó vetésterület	ha	1,21	0,70	0,75
4.	Átlagos aranykorona-érték	Ark/ha	15,15	17,76	15,32
5.	Főtermék mennyisége	t	157,20	43,90	259,90
6.	Értékesített főtermék mennyisége	t	157,20	43,90	259,90
7.	Termésátlag	t/ha	1,61	1,42	1,95
8.	Vetőmag (szaporítóanyag) költség	Ft/ha	51091	53952	60794
9.	Műtrágyaköltség	Ft/ha	23169	33342	28330
10.	Növényvédőszer-költség	Ft/ha	28599	25161	47883
11.	Energiaköltség	Ft/ha	35769	58503	122079
12.	Egyéb anyagköltség	Ft/ha	24919	18752	105327
13.	Anyagköltség összesen	Ft/ha	163547	189710	364413
14.	Idegen munka költsége	Ft/ha	73661	76661	97076
15.	Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	14301	21266	29146
16.	Egyéb költség	Ft/ha	106738	58452	82720
17.	Káresemény miatt elszámolt költség (-)	Ft/ha	23	0	0
18.	Közvetlen költségek összesen	Ft/ha	358224	346089	573355
19.	Melléktermék értéke (-)	Ft/ha	2045	0	0
20.	Főágazati általános költség	Ft/ha	17911	17304	28668
21.	Főtermék szűkített költsége	Ft/ha	374090	363393	602023
22.	Gazdasági általános költség	Ft/ha	10747	10383	17201
23.	Termelési költség	Ft/ha	384837	373776	619224
24.	Főtermék árbevétele	Ft/ha	547525	417201	682487
25.	Termelési érték	Ft/ha	548424	418341	683346
26.	Bruttó jövedelem	Ft/ha	163587	44565	64122
27.	Felhasznált saját munka	óra/ha	559	625	1030
28.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	293	71	62
29.	Főtermék szűkített önköltsége	Ft/t	232354	255911	308730
30.	Főtermék önköltsége	Ft/t	239029	263223	317551
31.	Értékesítési átlagár	Ft/t	340636	294606	350434
32.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/t	101607	31383	32883
33.	Termelési érték bruttó jövedelme	%	29,83	10,65	9,38

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A TEHÉNTEJ

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	155	137	115
2.	Egy kisgazdaságra jutó átl. állomány	db	5,10	5,80	6,60
3.	Főtermék mennyisége	1000 l	3404,33	3733,00	3277,65
4.	Értékesített főtermék mennyisége	1000 l	3043,30	3436,27	2966,49
5.	Egy tehenre jutó főtermék	l	4307	4665	4312
6.	Egy tehenre jutó értékesített tej	l	3850	4294	3902
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/tehen	47283	53023	67678
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/tehen	38063	52751	71947
9.	Energiaköltség	Ft/tehen	18295	27305	28714
10.	Tenyészállat értékkülönbözlet	Ft/tehen	1895	2355	2102
11.	Egyéb anyagköltség	Ft/tehen	14561	20825	17183
12.	Anyagköltség összesen	Ft/tehen	120097	156259	187624
13.	Idegen munka költsége	Ft/tehen	24730	21313	21769
14.	Értékcsökkenési leírás	Ft/tehen	5888	5996	8156
15.	Egyéb közvetlen költség	Ft/tehen	13574	24322	16085
16.	Közvetlen költségek összesen	Ft/tehen	164289	207890	233634
17.	Melléktermék értéke (-)	Ft/tehen	3749	3935	4318
18.	Főágazati általános költség	Ft/tehen	8214	10395	11682
19.	Főtermék szűkített költsége	Ft/tehen	168754	214350	240998
20.	Gazdasági általános költség	Ft/tehen	4929	6237	7009
21.	Termelési költség	Ft/tehen	173683	220587	248007
22.	Főtermék árbevétele	Ft/tehen	203924	245164	270165
23.	Termelési érték	Ft/tehen	228134	266310	298533
24.	Bruttó jövedelem	Ft/tehen	54451	45723	50526
25.	Felhasznált saját munka	óra/1000 l	157	160	132
26.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	80,53	61,26	88,77
27.	Tej szűkített önköltsége	Ft/l	39,18	45,95	55,89
28.	Tej önköltsége	Ft/l	40,33	47,29	57,52
29.	Tej értékesítési ára	Ft/l	52,97	57,09	69,24
30.	Tej bruttó jövedelme	Ft/l	12,64	9,80	11,72
31.	Termelési érték bruttó jöv. hányada	%	23,90	17,20	16,90

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

15. melléklet

A VÁGÓMARHA
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	415	342	330
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	4,50	5,40	4,40
3.	Súlygyarapodás	t	497,10	450,20	481,40
4.	Főtermék mennyisége (élősúly)	t	722,00	661,60	720,00
5.	Értékesített főtermék menny. (élősúly)	t	606,40	574,20	627,20
6.	Értékesített állatok átlagsúlya	kg/db	423,70	423,80	441,70
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/kg	62,71	72,44	74,13
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/kg	69,23	79,58	100,49
9.	Energiaköltség	Ft/kg	20,29	27,18	31,32
10.	Egyéb anyagköltség	Ft/kg	9,57	14,87	8,50
11.	Anyagköltség összesen	Ft/kg	161,80	194,06	214,44
12.	Idegen munka költsége	Ft/kg	6,31	8,59	6,03
13.	Értékcsökkenési leírás	Ft/kg	6,65	10,13	10,85
14.	Egyéb közvetlen költség	Ft/kg	7,46	6,33	4,45
15.	Közvetlen költségek összesen	Ft/kg	182,22	219,11	235,77
16.	Melléktermék értéke (-)	Ft/kg	3,22	2,75	1,72
17.	Főágazati általános költség	Ft/kg	9,11	10,96	11,79
18.	Főtermék szűkített költsége	Ft/kg	188,11	227,32	245,84
19.	Gazdasági általános költség	Ft/kg	5,47	6,57	7,07
20.	Főtermék önköltsége	Ft/kg	193,58	233,89	252,91
21.	Főtermék árbevétele	Ft/kg	218,99	231,63	280,56
22.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/kg	25,41	-2,26	27,65
23.	Felhasznált saját munka	óra/t	975	1112	1000
24.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	26,06	-2,03	27,65
25.	Termelési érték bruttó jöv. hányada	%	11,60	-1,00	9,90

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A VÁGÓERTÉS

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	776	717	656
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	20,30	19,40	19,20
3.	Súlygyarapodás	t	2738,30	2405,00	2513,70
4.	Főtermék mennyisége (élősúly)	t	4079,60	3578,30	3577,50
5.	Értékesített főtermék menny. (élősúly)	t	2977,30	2784,90	2711,90
6.	Értékesített állatok átlagsúlya	kg/db	121,70	122,60	123,50
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/kg	37,94	38,91	31,59
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/kg	105,95	102,83	130,68
9.	Energiaköltség	Ft/kg	10,21	14,50	15,62
10.	Egyéb anyagköltség	Ft/kg	16,00	9,70	7,88
11.	Anyagköltség összesen	Ft/kg	170,10	165,95	185,77
12.	Idegen munka költsége	Ft/kg	10,59	4,44	3,97
13.	Értékcsökkenési leírás	Ft/kg	4,67	7,21	7,56
14.	Egyéb közvetlen költség	Ft/kg	14,07	11,44	9,57
15.	Közvetlen költségek összesen	Ft/kg	199,43	189,04	206,88
16.	Melléktermék értéke (-)	Ft/kg	1,16	1,11	1,06
17.	Főágazati általános költség	Ft/kg	9,97	9,45	10,34
18.	Főtermék szűkített költsége	Ft/kg	208,24	197,38	216,16
19.	Gazdasági általános költség	Ft/kg	5,98	5,67	6,21
20.	Főtermék önköltsége	Ft/kg	214,22	203,05	222,37
21.	Főtermék árbevétele	Ft/kg	223,45	203,17	254,02
22.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/kg	9,23	0,12	31,65
23.	Felhasznált saját munka	óra/t	364	377	374
24.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	25,36	0,32	84,63
25.	Termelési érték bruttó jöv. hányada	%	4,1	0,10	12,50

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

Az ÉTKEZÉSI TYÚKTOJÁS

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	99	49	46
2.	Egy kisgazdaságra jutó átl. állomány	db	799	1469	803
3.	Főtermék mennyisége	1000 db	22020,60	19013,40	11004,80
4.	Értékesített főtermék mennyisége	1000 db	21978,40	18975,10	10991,20
5.	Egy tojóra jutó főtermék	db	278	264	298
6.	Egy tojóra jutó értékesített tojás	db	278	264	298
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/tojó	79	34	101
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/tojó	1976	2519	2711
9.	Energiaköltség	Ft/tojó	153	232	371
10.	Tenyészállat értékkülönbözlet	Ft/tojó	42	32	102
11.	Egyéb anyagköltség	Ft/tojó	159	125	209
12.	Anyagköltség összesen	Ft/tojó	2409	2942	3494
13.	Idegen munka költsége	Ft/tojó	39	51	62
14.	Értékcsökkenési leírás	Ft/tojó	40	50	88
15.	Egyéb közvetlen költség	Ft/tojó	457	281	171
16.	Közvetlen költségek összesen	Ft/tojó	2945	3324	3815
17.	Melléktermék értéke (-)	Ft/tojó	3	4	46
18.	Főágazati általános költség	Ft/tojó	147	166	191
19.	Főtermék szűkített költsége	Ft/tojó	3089	3486	3960
20.	Gazdasági általános költség	Ft/tojó	88	100	114
21.	Termelési költség	Ft/tojó	3177	3586	4074
22.	Főtermék árbevétele	Ft/tojó	3360	3765	4836
23.	Termelési érték	Ft/tojó	3364	3768	4838
24.	Bruttó jövedelem	Ft/tojó	187	182	764
25.	Felhasznált saját munka	óra/tojó	2,35	2,98	2,93
26.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	79,57	61,07	260,75
27.	Tojás szűkített önköltsége	Ft/db	11,11	13,20	13,29
28.	Tojás önköltsége	Ft/db	11,43	13,58	13,67
29.	Tojás értékesítési ára	Ft/db	12,09	14,26	16,23
30.	Tojás bruttó jövedelme	Ft/db	0,66	0,68	2,56
31.	Termelési érték bruttó jöv. hányada	%	5,60	4,80	18,50

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

A HÚSCSIRKE

költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	db	91	174	45
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	db	5360,70	1578,70	3083,10
3.	Súlygyarapodás	t	2626,80	2628,00	2011,40
4.	Főtermék mennyisége (élősúly)	t	2637,50	2746,40	2102,70
5.	Értékesített főtermék menny. (élősúly)	t	2556,50	2624,00	1987,00
6.	Értékesített állatok átlagsúlya	kg/db	2,00	1,90	2,10
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/kg	0,70	2,13	21,42
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/kg	130,51	116,74	105,94
9.	Energiaköltség	Ft/kg	11,76	16,33	10,65
10.	Egyéb anyagköltség	Ft/kg	10,42	13,22	16,66
11.	Anyagköltség összesen	Ft/kg	153,39	148,41	154,66
12.	Idegen munka költsége	Ft/kg	1,17	1,74	1,43
13.	Értékcsökkenési leírás	Ft/kg	1,80	2,51	3,14
14.	Egyéb közvetlen költség	Ft/kg	5,46	7,52	6,75
15.	Közvetlen költségek összesen	Ft/kg	161,81	160,19	165,99
16.	Melléktermék értéke (-)	Ft/kg	3,14	3,93	1,10
17.	Főágazati általános költség	Ft/kg	8,09	8,01	8,30
18.	Főtermék szűkített költsége	Ft/kg	166,76	164,27	173,19
19.	Gazdasági általános költség	Ft/kg	4,85	4,81	4,98
20.	Főtermék önköltsége	Ft/kg	171,61	169,08	178,17
21.	Főtermék árbevétele	Ft/kg	174,63	167,25	186,60
22.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/kg	3,02	-1,83	8,43
23.	Felhasznált saját munka	óra/t	63	77	90
24.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	47,94	-23,77	93,67
25.	Termelési érték bruttó jöv. hányada	%	1,70	-1,10	4,50

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.

19. melléklet

A HÚSNYÚL
költség- és jövedelemadatai a részmunkaidős árutermelő kisgazdaságokban*

Sor- szám	Megnevezés	Mérték- egység	1998	1999	2000
1.	Kisgazdaságok száma	Db	772	561	545
2.	Egy kisgazdaságra jutó átlagállomány	Db	40,20	18,80	15,40
3.	Súlygyarapodás	t	180,30	111,00	95,90
4.	Főtermék mennyisége (élő súly)	t	226,10	141,50	126,50
5.	Értékesített főtermék menny. (élő súly)	t	169,9	100,70	84,00
6.	Értékesített állatok átlagsúlya	kg/db	2,60	2,60	2,60
7.	Saját termelésű takarmányköltség	Ft/kg	20,45	22,99	19,58
8.	Vásárolt takarmányköltség	Ft/kg	163,18	157,98	185,33
9.	Energiaköltség	Ft/kg	13,42	17,72	20,89
10.	Egyéb anyagköltség	Ft/kg	14,40	19,89	19,58
11.	Anyagköltség összesen	Ft/kg	211,44	218,58	245,39
12.	Idegen munka költsége	Ft/kg	4,59	2,38	2,19
13.	Értékcsökkenési leírás	Ft/kg	9,67	13,25	30,20
14.	Egyéb közvetlen költség	Ft/kg	6,58	6,83	9,12
15.	Közvetlen költségek összesen	Ft/kg	232,29	241,03	286,89
16.	Melléktermék értéke (-)	Ft/kg	1,92	2,92	2,21
17.	Főágazati általános költség	Ft/kg	11,61	12,05	14,34
18.	Főtermék szűkített költsége	Ft/kg	241,98	250,16	299,02
19.	Gazdasági általános költség	Ft/kg	6,97	7,23	8,61
20.	Főtermék önköltsége	Ft/kg	248,95	257,39	307,63
21.	Főtermék árbevétele	Ft/kg	263,40	243,41	297,47
22.	Főtermék bruttó jövedelme	Ft/kg	14,45	-13,98	-10,16
23.	Felhasznált saját munka	óra/t	2170	2790	3803
24.	Saját munka bruttó jövedelme	Ft/óra	6,66	-5,01	-2,67
25.	Termelési érték bruttó jöv. hányada	%	5,50	-5,70	-3,40

* A saját munkaráfordítás díját nem tartalmazza.